

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Zdravotně sociální fakulta

**Psychický dopad pěstounství na biologické děti
pěstounů**

bakalářská práce

Autor práce: Pavla Táborová
Studijní program: Speciální pedagogika
Studijní obor: Speciální pedagogika – vychovatelství
Vedoucí práce: PhDr. Vlastimila Urbanová

Datum odevzdání práce: 16. 8. 2013

ABSTRAKT

V současné době se o pěstounské péči hodně hovoří, zejména ve spojitosti s plánovaným zrušením kojeneckých ústavů. Nyní je dáována přednost umístění dítěte do pěstounské péče před ústavní výchovou. Nelze ale věnovat pozornost pouze dětem, které se umísťují do náhradní rodiny. Rodině, která dítě přijímá, by měla být věnována také velká pozornost. Za rodinu nelze považovat pouze dospělé osoby, které se stanou pěstouny pro přijaté děti, rodinu tvoří i děti. Právě na děti, na biologické děti pěstounů, je zaměřena tato bakalářská práce, protože jejich postoj k samotné pěstounské péči může značně ovlivnit situaci v nově vzniklé rodině.

Teoretická část bakalářské práce je tvořena třemi kapitolami, kdy první se zabývá rodinou jako primárním socializačním činitelem, druhá kapitola je věnována sourozeneckým vztahům a třetí kapitola je zaměřena na náhradní rodinnou péči, ze které je pozornost dána zejména pěstounské péči.

Cílem praktické části této práce bylo zjistit, jaký psychosociální dopad může mít pěstounství rodičů na biologické děti pěstounů. Dílčím cílem bylo zjištění pozitiv a negativ, která vyplývají z pěstounství pro biologické děti pěstounů. Pro získání informací byl zvolen kvalitativní přístup. Sběr dat probíhal pomocí polostrukturovaných rozhovorů s vybranými respondenty. Polostrukturované rozhovory byly vedeny podle předem připravených otázek. Vybraní respondenti byli biologickými dětmi pěstounů. Celkem se výzkumu zúčastnilo šest respondentů, kteří pocházeli z pěti rodin.

Výsledky práce obsahují zpracované rozhovory. Výsledky práce poskytují informace o tom, jaký dopad může mít pěstounství rodičů na jejich biologické děti a zároveň, co tyto děti považují za pozitiva a negativa, která pro ně z pěstounství vyplývají. Následně jsou výsledky z rozhovorů porovnány mezi sebou a zároveň i s odbornými informačními zdroji.

V rámci výzkumu bylo zjištěno, že psychosociální dopad pěstounství se projevil hlavně v následujících oblastech. Respondenti se naučili žít v kolektivu, pomáhat rodičům, být samostatnější, museli se naučit komunikovat s dětmi, které mají za sebou i nepříjemné zkušenosti, zároveň se museli vyrovnat s reakcemi okolí, pro něž byla

jejich rodina něco neobvyklého, co stojí za větší pozornost. Jeden z respondentů pocítil dopad pěstounské péče v tom, že si ho někteří lidé díky tomu více váží. Pro jednu z respondentek byl příchod dítěte do pěstounské péče podnětem k tomu, aby přestala spoléhat na své rodiče a na to, že jsou jedna rodina a měla potřebu být sama za sebe. Za pozitiva byly jmenovány zkušenosti z rodiny, které se budou hodit do budoucna, pomoc rodičům, aktivní a pestrý život v rodině, uznání lidí, samostatnost, zlepšení psychického stavu matky, vzájemné sblížení rodičů, přestěhování na vesnici. Ani jmenovaná negativa nebyla jednotná. Za jmenovaná negativa byla početnost, která se projevuje zejména při dopravě a u vstupů, pohledy lidí, ochuzení o čas rodičů, okamžik, kdy se veřejnost prvně dozvěděla, že je do rodiny přijaté dítě do pěstounské péče, trápení rodičů, když byli okolím obviňováni, že nevhodné chování přijatých dětí je způsobeno pouze výchovou a také, že přijaté děti dostávaly od fondů různé dary a biologické nikoliv.

Z výzkumu vyplývá, že každý člověk i každá rodina je jedinečná. Pouze v jednom případě byla pěstounská péče hodnocena zejména negativně, příčina by mohla být v tom, že rodiče názor biologického dítěte nezajímali, věděli, že s přijetím dítěte nesouhlasí, ale nebrali na to ohled. V ostatních rodinách byl názor biologických dětí důležitý, měly možnost podílet se na rozhodování, zda se dítě do pěstounské péče přijme. To by mohla být hlavní příčina vcelku kladného hodnocení pěstounské péče.

Práce by mohla posloužit jako informační materiál pro asociace týkající se pěstounství, zkušené pěstouny, začínající pěstouny, lidi, kteří uvažují, že by se chtěli stát pěstouny a také pro studenty.

ABSTRACT

Foster care is currently being discussed a great deal, in particular in connection with the planned shutdown of infant care centres. Currently it is preferred to place a child in foster care rather than in institutional care. However, attention should not only be paid to the children placed in foster families. The families that receive the children should also be given a lot of attention. Within a family, one cannot only consider the adults who will become foster parents for the placed children, as a family can also have existing children. This bachelor's thesis focuses on children, on the biological children of foster parents, as their attitude to foster care can significantly influence the situation in a newly created family.

The theoretical part of the bachelor's thesis consists of three parts. The first tackles the family as a primary socialising agent, the second deals with the relations between siblings, and the third focuses on substitute family care, within which primary attention is paid to foster care.

The aim of the practical part of this thesis was to find out what psychosocial impact the parents' fostering can have on their biological children. A partial goal was to find the fostering positives and negatives for the foster parents' biological children. A quantitative approach was selected to obtain information. Data collection was executed with the help of semi-structured interviews with selected respondents. The semi-structured interviews were conducted according to questions prepared in advance. The selected respondents were the biological children of foster parents. In total, six respondents from five families participated in the survey.

The thesis results include the processed interviews. The thesis results provide information about the impact parents' fostering can have on their biological children and about what these children consider as the positives and negatives for them stemming from fostering. Subsequently, the results of the interviews are compared with each other and with professional information sources.

Within the framework of the survey, it was found that the psychosocial impact of fostering revealed itself mainly in the following areas: the respondents learned to live in

a group, help their parents, and be more independent; they had to learn to communicate with children who had also had bad experiences; and they had to cope with the reactions of those around them for whom their family was something unusual, something that attracted more more attention. One of the respondents felt the impact of foster care in that some people respected him more because of it. For one of the female respondents, the arrival of the child in foster care was stimulation to stop relying on her parents and on the fact that they were one family and she felt the need to be herself more. The mentioned positives included family experience that could come in handy in the future; helping parents; an active and diverse family life; people's acknowledgement; independence; improved mental state of the mother; parents becoming closer to each other; and moving to a village. Even the mentioned negatives were not uniform. The mentioned negatives included family size with regard to transportation and admissions; people's stares; losing their parents' time; the suffering of the parents when they were accused by those around them that the unsuitable behaviour of the received children was caused only by their upbringing; and the fact that the children-in-care received various gifts from foundations, but the biological ones did not.

It appears from survey that each person and each family is unique. Only in one case was foster care assessed primarily negatively, with the cause probably being the fact that the parents were not interested in the opinion of the biological child, that they knew the child did not agree to the reception of a child-in-care, but they did it regardless. In other families, the opinion of the biological children was important; they had the possibility of participating in the decision of whether or not a child would be received in foster care. This could be the main cause of the overall positive assessment of foster care.

The thesis could serve as informative material for associations dealing with fostering, experienced foster parents, new foster parents, and people considering becoming foster parents, as well as for students.

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to – v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných fakultou – elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 16. 8. 2013

.....

Pavla Táborová

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí mé bakalářské práce PhDr. Vlastimile Urbanové za odborné vedení a cenné rady, které mi poskytla během psaní bakalářské práce. Zároveň velmi děkuji všem respondentům, kteří se zúčastnili mého výzkumu.

Na závěr bych ráda poděkovala svoji rodině za podporu nejen po dobu mého studia.

Obsah

ÚVOD.....	10
1. RODINA JAKO PRIMÁRNÍ SOCIALIZAČNÍ ČINITEL	12
1.1 DEFINICE RODINY	13
1.2 FUNKCE RODINY.....	14
1.3 POTŘEBY DÍTĚTE.....	15
1.4 STYLY VÝCHOVY	17
1.5 RODINA DNES	20
2. SOUROZENECKÉ VZTAHY A JEJICH VÝVOJ.....	22
2.1 SOUROZENECKÉ VZTAHY	22
2.2 VELKÉ SOUROZENECKÉ SKUPINY.....	22
2.3 VÝVOJ SOUROZENECKÉHO VZTAHU	23
2.4 SOUROZENECKÉ KONSTELACE	23
2.5 ŽÁRLIVOST A RIVALITA	25
3. NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE.....	26
3.1 PĚSTOUNSKÁ PÉČE	26
3.1.1 Legislativa.....	27
3.1.2 Přínos novely o sociálně-právní ochraně dětí.....	27
3.1.3 Typy pěstounské péče	28
3.1.4 Předpěstounská péče	29
3.1.5 Pěstounská péče na přechodnou dobu	29
3.1.6 Zprostředkování pěstounské péče	30
3.1.7 Zrušení pěstounské péče	31
3.1.8 Dávky pěstounské péče.....	31

3.1.9 Děti svěřované do pěstounské péče	34
3.1.10 Motivace vedoucí rodiče k přijetí dítěte do pěstounské péče	34
3.1.11 Citové vazby mezi náhradními rodiči a přijatými dětmi	35
3.1.12 Vztahy mezi biologickými a přijatými dětmi	37
3.2 OSVOJENÍ (ADOPCE)	39
3.2.1 Děti vhodné k osvojení	40
3.3 PORUČNICTVÍ	41
3.4 OPATROVNICTVÍ.....	42
4. VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	43
4.1 CÍLE PRÁCE	43
4.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	43
4.3 METODIKA.....	43
4.3.1 Technika sběru dat	43
4.3.2 Výběr a charakteristika výzkumného souboru.....	44
4.3.3 Průběh výzkumu	45
5. VÝSLEDKY	47
6. DISKUZE	57
7. ZÁVĚR	63
8. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	65
9. KLÍČOVÁ SLOVA.....	70
10. PŘÍLOHY	71

Úvod

V dnešní době se hodně hovoří o množství dětí, které jsou umístěny v ústavní výchově. Nejedná se jen o sirotky, tedy děti, kterým rodiče zemřeli. Takových dětí je v ústavní výchově minimum. Většinou se jedná o děti, o které se rodiče nemohou, nechtějí či neumějí postarat.

Téma bakalářské práce „Psychický dopad pěstounství na biologické děti pěstounů“ bylo vybráno z důvodu osobní zkušenosti s rodinou, která měla v pěstounské péči několik dětí.

V současné době se klade důraz zejména na zájem dítěte. Nyní je dávána přednost umístění dítěte do náhradní rodinné péče a ústavní péče se ponechává jako poslední řešení. Náhradní rodinná péče představuje pro dítě možnost žít v rodinném prostředí i přes to, že to v jeho biologické rodině nebylo umožněno. Dítěti je tak věnována individuální a stálá péče od stálých lidí. Děti si k nim mohou vybudovat vztah a naučit se životu v rodině. V ústavní péči mají pracovníci na starost hodně dětí, proto se nemohou každému tak věnovat. Zároveň v ústavní péči dochází k tomu, že se pracovníci střídají a dítě nemá možnost si s nimi vytvořit takový vztah jako v rodině. Z tohoto důvodu se nyní hodně hovoří o zrušení kojeneckých ústavů. Místo v kojeneckých ústavech by děti byly umístěny v pěstounské péči a měly tak možnost vyrůstat v rodinném prostředí.

I přes to, že jsou dnes děti častěji umisťované do pěstounské péče, vždy se nejvíce mluví právě o nich jako o dětech do pěstounské péče svěřených. O rodině, která se rozhodla dítě přijmout, se mluví méně. A velice málo se berou v potaz noví sourozenci přijatých dětí, tedy biologické děti pěstounů. Přijetí dítěte však ovlivní celou rodinu. Pro některé z biologických dětí mohou nastat velké změny, zvláště pokud byly zvyklé, že veškerá pozornost rodičů patřila jen a jen jim. Postoj biologického dítěte by neměl být opomíjen, neboť může značně ovlivnit celkovou situaci v nově vzniklé rodině.

Tato práce je zaměřena na biologické děti pěstounů. Hlavním cílem práce je zjistit psychický dopad pěstounství na biologické děti pěstounů. Dílčím cílem je zjištění pozitiv a negativ vyplývajících z pěstounství pro biologické děti pěstounů.

Cílovou skupinou, která je předmětem zkoumání, jsou pěstounské rodiny, zejména biologické děti pěstounů.

Teoretická část práce je členěna do tří kapitol. První kapitola se týká rodiny, druhá kapitola se věnuje sourozeneckým vztahům. Třetí kapitola se zabývá náhradní rodinnou péčí, kdy nejvíce pozornosti je věnováno pěstounské péči.

Ke zpracování praktické části práce je využit kvalitativní výzkum. Ke sběru dat je vybrána technika polostrukturovaných rozhovorů s biologickými dětmi pěstounů.

Práce by mohla posloužit asociacím, které se zabývají pěstounstvím, zkušeným pěstounům, začínajícím pěstounům, i lidem, kteří uvažují, že by se chtěli stát pěstouny a studentům jako informační materiál.

1. RODINA JAKO PRIMÁRNÍ SOCIALIZAČNÍ ČINITEL

Socializace zpravidla začíná v rodině. Matka nebo jiná pečující osoba zajišťuje dítěti biologické potřeby, a zároveň mu projevuje láskyplný vztah, bez něhož by docházelo k závažným obtížím ve vývoji dítěte, včetně jeho emocí, řeči, myšlení. Případy takového nepříznivého vývoje jsou označovány jako psychická deprivace v dětství. Dítě je v porovnání se zvířecími mláďaty mnohem déle závislé na péči dospělých, bez ní by nepřežilo a nerozvíjelo se (Čáp, Mareš, 2001, s. 55).

Rodina je primárním nositelem kultury, poskytuje základ norem a hodnot společnosti. Dítě je vedeno ke společenskému životu v prostředí, kde vyrůstá, učí se orientovat ve světě symbolů. Rodinná výchova seznamuje dítě s kulturními vzorci, jako jsou tradice, mravy, zákony, tabu apod. tak, že se dítě učí respektovat požadavky rodičů. Jinak následují sankce za porušení (Výrost, Slaměník, 2008, s. 50).

Rodina nemá na socializaci svých dětí monopol, postupně dochází u dítěte k autonomii od rodičovského vlivu. Výchozím krokem pro rozpad rodičovského monopolu na socializaci dítěte je jeho první svěřením do péče jeslí či mateřské školy. Dnes mají vliv při socializaci zejména vzdělávací instituce a masmédiá, jež mohou spolupracovat či si konkurovat při socializaci. Se vzdělávacími institucemi souvisí i vrstevnické skupiny, které mají také svou významnou roli (Možný, 2002, s. 141-146). Vliv vrstevníků je radikálním působícím faktorem zejména v období pubescence a dospívání (Havlík, Kořa, 2002, s. 73-75).

Jak už bylo řečeno, rodina zdaleka není jedinou institucí, která bude pečovat o prospěch, ochranu, výchovu a vzdělávání dítěte a která tedy bude mít rovněž vliv na utváření jeho osobnosti. Svoji roli tu hraje škola, hřiště, kamarádi, přátelé, zaměstnání atd. Ale rodina má mezi všemi přece jen jedinečné a zásadní postavení v několika směrech. Předně, jen ona stojí na začátku – a má tedy možnost ovlivňovat vývoj dítěte v jeho nejcitlivějších fázích. Za druhé, nejpřirozenějším způsobem a nejvydatněji může uspokojovat základní potřeby dítěte. A za třetí je modelem mezilidských vztahů, které si dítě ponese dál do života a jimiž bude poměřovat všechny vztahy další, do nichž samo vstoupí (Matějček, 1994, s. 16). Podle Škoviery (2007, s. 39) má fungující rodina

v prvních třech vývojových stádiích dítěte lepší předpoklady pro vytvoření prostředí, ve kterém dítě dokáže řešit své psychosociální krize. V pozdějším období už není rodinné prostředí tak nenahraditelné, ale pouze z toho důvodu, že vývoj dítěte nadále ovlivňují právě zkušenosti a zážitky z doby předcházející.

Umět žít společně je umění, které se pěstuje v každodenním životě. Rodina se pokládá za místo lásky, ochrany a výchovy (Trélaün, 2005, s. 10).

Pro socializaci člověka má velký význam sociální učení, které je závislé na kontaktu se společností. Sociální učení pomáhá porozumět projevům lidského chování a napomáhá osvojení komunikačních dovedností, postojů, hodnot, norem chování, sociálních rolí a z nich vyplývajících požadovaných způsobů jednání. V sociálním učení je využívána metoda nápodoby, kdy jedinec přijímá vzorce chování, dovednosti, reakce, které pozoruje u jiného člověka. Metoda nápodoby bývá využívána v rodinách, kde již malé děti se snaží napodobovat své rodiče či sourozence (Vágnerová, 2004, s. 86-89).

1.1 DEFINICE RODINY

Sobotková (in Baštecká et. al., 2009, s. 318) uvádí, že: „*Rodina je základní jednotkou lidské společnosti a nejdůležitějším vztahovým kontextem v životě jedince.*“

Matějček a Langmeier (1981, s. 220) vymezují rodinu takto: „*Je to společenství, kde se sdílí čas, prostor, úzkost i naděje, kde se soužitím všichni učí žít pro život, kde všichni dávají i přijímají, kde formují svou osobnost a mají možnost zrát k moudrosti a kde podstatnou složkou všeho je vzájemně sdílená a působená radost.*“

Rodina je zajisté nejstarší lidskou společenskou institucí. Vznikla kdysi v dávných dobách, kdy se člověk ještě moc málo podobal tomu, jak jej známe dnes. Vznikla nejen z přirozeného pudu pohlavního, jenž vede k plození a rozmnožování daného živočišného druhu (k tomu ostatně není potřeba rodiny), ale především z potřeby své potomstvo ochraňovat, učit, vzdělávat a připravovat pro život (Matějček, 1994, s. 15).

Někdy je rodina označována jako primární sociální skupina. Primární skupiny se vyznačují těsnými osobními vztahy a silným vlivem na své členy (Lovaš in Výrost, Slaměník et. al., 2008, s. 326).

Rodina je skupina lidí, kterou jsme si nevybrali, ale jsme s nimi emocionálně a fyzicky spojeni. Rodič – osoba, která převzala roli a odpovědnost za výchovu dítěte či mladého člověka až do jeho dospělosti, ale nemusí s ním být biologicky spřízněná. Rodina působí jak dědičností, tak prostředím. Děti sledují dospělé a mnohdy je napodobují. Rodiče běžně vychovávají své děti stejně, jak byli kdysi vychováváni oni svými rodiči. I přes snahu být jiní než rodiče, jejich způsoby stále nejvíce ovlivňují způsob, jakým děti budou vychovávat svoje děti (Hinesová, Baverstocková, 2007, s. 93-95).

1.2 FUNKCE RODINY

- biologicko-reprodukční
- ekonomicko-zabezpečovací
- socializačně-výchovná
- emocionální

Poslední dvě uvedené funkce rodiny se považují za nenahraditelné pro výchovu dětí (Sobotková in Baštecká et. al., 2009, s. 318-320).

1.3 POTŘEBY DÍTĚTE

Potřeby dítěte jsou závislé na věku dítěte, pohlaví, zdravotním stavu a prostředí, ve kterém žije. Základní potřeby dítěte dělíme do 4 skupin:

1. Biologické potřeby

Mezi základní biologické potřeby patří:

- Výživa, která odpovídá věku, množství i kvalitě.
- Uspokojování hygienických požadavků – čistoty, světla, tepla.
- Potřeba dostatečné obranyschopnosti, která je zajištěná očkováním.
- Potřebná je stimulace, dostatek podnětů pro nervovou soustavu, se kterou souvisí také pohybový rozvoj.
- Přítomnost preventivní, kurativní a rehabilitační péče (Velemínský, Tomšíková, Kukla, Kolářová, 2009, s. 153).

2. Psychické potřeby

Uspokojování psychických potřeb je důležité obzvláště k rozvoji intelektu, citů, vůle, chování, interakce s okolím, chápání sebe a ostatních lidí, společenských hodnot a světa.

Mezi základní psychické potřeby patří:

- Potřeba podnětů neboli stimulace, ve vhodnou dobu, potřebném množství a kvalitě.
- Potřeba smysluplného světa, aby se z podnětů staly poznatky a zkušenosti.
- Podněty musí být postupně organizovány a zpracovávány, je třeba smysl a řád.
- Potřeba jistoty - bývá uspokojována hlavně navázáním vztahů dítěte k dospělým vychovatelům (rodičům).
- Potřeba vědomí vlastního „já“, každý potřebuje vlastní společenské hodnoty, které se běžně rozvíjejí už mezi druhým a třetím rokem života. Dítě si utváří

představu o sobě samém podle toho, jak se k němu chová okolí, jak ho přijímá. Jak ostatní hodnotí jeho projevy, co oceňují a co naopak odsuzují. Děti jde hlavně o názory a hodnocení nejbližších lidí.

- Potřeba otevřené budoucnosti - tato potřeba je typická jen pro člověka, jde o jasné životní perspektivy. Díky otevřené budoucnosti jsme motivováni k aktivitě, naopak uzavřená budoucnost vede k apatii, beznaději a zoufalství. Tato potřeba je nejvíce v rozvoji v době dospívání, na vrcholu je v období reprodukce a ve stáří se opět začíná snižovat.

Pokud jedinec není dlouhodobě uspokojován ve svých psychických potřebách, může tento stav vést až k psychické deprivaci. Následkem psychické deprivace se člověk nebude schopen přizpůsobit, jeho chování bude apatické, případně i asociální (Velemínský, Tomšíková, Kukla, Kolářová, 2009, s. 153-154).

3. Sociální potřeby

Sociální potřeby se někdy uvádějí jako součást psychických potřeb a označují se jako potřeby psychosociální (Velemínský, Tomšíková, Kukla, Kolářová, 2009, s. 154).

4. Vývojové potřeby

Potřeby dítěte se mění, souvisí to s růstem a vývojem dítěte. Důležitou roli hraje i motivace, která jedince přivádí k vyhledávání a poznávání nových skutečností, poznatků a činností (Velemínský, Tomšíková, Kukla, Kolářová, 2009, s. 154).

Podle Jiřiny Prekopové (2001) děti potřebují:

- Měřítka a schopnosti, aby byly schopny odlišit dobro a zlo
- Cit pro hodnoty a nosné tradice
- Pocit bezpečí
- Svobodné tvůrčí myšlení, pro vytváření nových forem života a dobývání nového životního prostoru
- Logiku srdce, která pomáhá nacházet přijatelnější lidská rozhodnutí oproti tomu, co programuje např. počítač
- Vůli, zatížitelnost i schopnost snášet krize
- Naději
- Úctu
- Schopnost otevřeně vyjadřovat pocity, neutíkat před konflikty, přijímat usmíření
- Schopnost milovat, tzn. milovat své bližní jako sám sebe

1.4 STYLY VÝCHOVY

Výchova je chápána jako záměrné působení rodičů, učitelů, vychovatelů a výchovných institucí na vychovávané, hlavně na děti a mládež. Jde o působení záměrné, cílevědomé, které směřuje k určitému výchovnému cíli, například k rozvinutí určitých vlastností, postojů, hodnotové orientace. K dosažení cíle se užívají určité výchovné prostředky a metody, bývají založeny na zkušenostech, tradicích, případně i vědeckých poznatcích (Čáp, Mareš, 2001, s. 247-248).

Tradičně se výchova považovala za jednostranné působení dospělých na děti, ale ve skutečnosti jde o vzájemné působení vychovávajících a vychovávaných. I děti a mládež jsou ve výchově aktivním činitelem (Čáp, Mareš, 2001, s. 247-248).

Jiřina Prekopová (2001, s. 83) o výchově říká: „*Výchova dítěte není zajisté nejlehčí, ale na tomto světě asi největší úkol, který se vyplatí.*“

Způsob výchovy na dítě silně působí a ovlivňuje psychický stav dětí a jejich osobnost. Vztahy mezi dětmi a rodiči ovlivňuje emoční vztah k dítěti a způsob řízení v rodině.

- EMOČNÍ VZTAH

a) Emoční vztah - kladný k dítěti

Mezi dětmi a rodiči panuje dobrá nálada a pohoda, společně tráví volný čas. Rodiče se snaží dítěti porozumět v běžných situacích, ale i v náročných, při problémech, nezdarech, konfliktech doma i ve škole, ve vztazích, vždy když je to potřeba (Čáp, 1993, s. 341). Kladný emoční vztah k dítěti se projevuje zejména v komunikaci. Za ukazatele kladného emočního vztahu v komunikaci považujeme oční kontakt, laskavý pohled i tón řeči, naslouchání dítěti, spoluprožívání emocí, kladné hodnocení dítěte a další (Čáp, Mareš, 2001, s. 310-311).

b) Emoční vztah - záporný k dítěti

Rodiče nenávidí k dítěti projevují i na veřejnosti, jak ve styku s dítětem, tak i při rozhovorech s ostatními lidmi. Opětovně dítěti předhazují a vyčítají, co pro něj vše udělali, jak se pro něj obětovali. Rodiče spolu s dítětem realizují velice málo společných aktivit, to minimum realizovaných činností bývá spojeno s konflikty, nechutí a donucováním. K dítěti je pocíťována lhostejnost, nezájem o jeho úspěchy i problémy. Dítěti jsou často připomínány a zdůrazňovány jeho chyby a nedostatky, bývá mu vyhrožováno, ale s pochvalou se setká jen výjimečně. Pro záporný emoční vztah je časté užívání trestů, zejména takových, které dítě zneklidňují nebo dokonce i zesměšňují. Jedná se o týrání psychické nebo fyzické. V některých případech se rodiče projevují záporným vztahem pouze k jednomu ze svých dětí a jeho sourozencům mohou poskytovat více péče, projevů lásky či volnosti. Mohou se tak chovat k úspěšnějšímu sourozenci, k dítěti, se kterým mají méně starostí, ale i k takovému, které je více nemocné, je s ním více problémů nebo si vynucuje pozornost (Čáp, 1993, s. 341).

- **ŘÍZENÍ V RODINNÉ VÝCHOVĚ**

a) Řízení slabé

Na dítě nejsou kladeny požadavky nebo jsou nízké a chybí kontrola jejich plnění nebo je nedostatečná. Rodiče plní požadavky dítěte, vše mu povolí a vyhoví mu, odstraňují za dítě překážky, snaží se ho uchránit před problémy. Zahrnují potomka dárky a penězi. Pokud se dítě setká s neúspěchem, omlouvají ho a odstraňují nepříjemnosti (Čáp, 1993, s. 342).

b) Řízení střední

Dítě je v rodině považováno za odpovědného člena, který má své povinnosti a je samozřejmě jejich plnění (Čáp, 1993, s. 342).

c) Řízení silné

Rodiče dokážou dítěti poručit i ho přísně potrestat, jde jim o to, že dítě musí poslechnout. Za dítě bývá rozhodováno bez ohledu na jeho názory a na to, co je typické pro příslušný věk. Vede to k udržování nesamostatnosti. Zároveň se dítě setkává s přehnanou kontrolou, bývá nuceno k plnění povinností bez ohledu na okolnosti, vyžadování maximálního výkonu ve škole i v zájmové činnosti, ale bez ohledu na jeho schopnosti, odpočinek, zábavu. Dítě zažívá strach z trestů i rodičů, vlivem toho se projevuje bázlivě, zakřiknutě (Čáp, 1993, s. 341-342).

d) Řízení rozporné

U rodičů se projevují někdy znaky silného řízení, jindy slabého. Rozpor v řízení se může projevovat u jednoho rodiče, například rodič si dlouho nevšímá výchovy dítěte, ponechává mu volnost, ale po stížnostech ze školy se uchýlí ke křiku i k fyzickému trestu. Ale rozpor v řízení může být i mezi matkou a otcem, kdy jeden z rodičů je velmi přísný a druhý před ním dítě chrání a omlouvá (Čáp, 1993, s. 342).

Tabulka pro znázornění vývoje dítěte podle emočního vztahu a řízení:

Způsob výchovy v rodině		Řízení			
		silné	střední	slabé	rozporné
Emoční vztah	záporný		/		
	kladný				

Barevnost políček znázorňuje, jak se emoční vztah a míra řízení podepisují na vývoji dítěte:

 nepříznivý vývoj dítěte

 příznivý vývoj dítěte

 průměrný vývoj dítěte

 forma s nízkou četností

Záleží na skutečnosti, zda záporný emoční vztah k dítěti mají oba rodiče nebo jen jeden z nich. Mladiství navyklí na určitý styl výchovy v rodině se pak podle toho chovají ve škole i v zaměstnání. Způsob výchovy patří k důležitým podmínkám ve vývoji osobnosti. Způsob výchovy souvisí s rysy osobnosti rodičů, temperamentu, který je závislý na dědičnosti a zkušenostech, které si dospělí nesou ze svého dětství (Čáp, Mareš, 2001, s. 308-314).

1.5 RODINA DNES

V posledních desetiletích dochází k významným změnám v rodině. Dříve se lidé nejprve vzali a po svatbě přišly na řadu děti. Mít dítě mimo manželský svazek bylo velice nežádoucí a odsuzované. Naproti tomu dnes je stále více rodin, které mají děti, ale partneři nevstoupili do manželství. Už se opustilo od svateb z důvodu, že „musí“,

z důvodu těhotenství. Celkově se snižuje počet partnerů, kteří chtějí svůj vztah zakončit manželstvím. Zároveň roste průměrný věk lidí, kteří vstupují do manželství. V roce 1989 byl průměrný věk svobodných ženichů 24,6 let a nevěst 21,8 let. V roce 2011 průměrný věk ženichů stoupl na 32,2 let a nevěst na 29,6 let (Český statistický úřad, 2013, online). Jedním z důvodů je nynější možnost studia, mladí muži i ženy chtějí studovat, zvyšuje se počet lidí v populaci s vysokoškolským vzděláním. I přes to, že do manželství vstupuje méně lidí, počet rozvodů narůstá.

Zároveň se v dnešní době snižuje porodnost, páry se často rozhodnou jen pro jedno dítě. Český statistický úřad (2013, online) uvádí úhrnnou plodnost v roce 2012 – 1,452. Současně se zvyšuje i průměrný věk matky při narození prvního dítěte. V roce 1989 byl její průměrný věk při narození prvního dítěte 22,5 let, v roce 2011 již 27,8 let (Český statistický úřad, 2013, online). Sobotková (2007, s. 155) uvádí, že ženy odkládající mateřství mívají většinou vyšší vzdělání, žijí a pracují ve městě a nejdříve budují svoji kariéru. Ale nejsou výjimkou ani páry, které se rozhodnou pro bezdětnost. Bohužel přibývá bezdětných párů i z důvodu neplodnosti. U těchto párů Sobotková (2007, s. 162) absenci rodičovství označuje jako nedobrovolnou bezdětnost. Předpokládá se, že přibližně pětina párů potřebuje pomoc moderní medicíny, aby mohla přivést na svět dítě.

V dnešní době jsou stále častější rodiny s jedním rodičem. Většinou jde spíše o rodiny s osamělou matkou, z důvodů, že např. manžel zemřel, došlo k rozvodu manželství či rozchodu partnerů. Ale do této skupiny můžeme zařadit také matky, které jsou svobodné záměrně, mohou mít dítě s mužem, se kterým pro trvalý vztah nikdy nepočítali nebo mohou mít dítě z asistované reprodukce, adoptované či svěřené do pěstounské péče (Sobotková, 2007, s. 170-171).

2. SOUROZENECKÉ VZTAHY A JEJICH VÝVOJ

2.1 SOUROZENECKÉ VZTAHY

Sourozenectví je vztah, který výrazně ovlivňuje všechny zúčastněné osoby. Sourozenci na sobě během dětství a dospívání trénují různé způsoby sociálního chování (Prekopová, 2009). Kvalitu sourozeneckého vztahu ovlivňuje věkový rozdíl, počet, pohlaví a celková situace v rodině (Cenková, 2010).

Neexistují dvě děti ze stejné rodiny, které by měly stejné zážitky. Rodiče se sice většinou snaží být spravedliví, ale osobnost člověka a různé okolnosti způsobují, že děti mají odlišné zkušenosti. Prožitky dětí v rodině bývají ovlivněny např.:

- *pořadím, ve kterém se děti narodily*
Nejstarší dítě bývá vychováváno přísněji než mladší sourozenci.
- *hierarchií rodinných hodnot*
Děvče, které se narodí po třech bratrech, bude mít odlišný život od děvčete, které má tři mladší bratry.
- *tím, že je dítě nejmladší*
Nejmladší děti na sebe často soustřeďují pozornost, vyžadují ji mnohem více, než jejich sourozenci (Hinesová, Baverstocková, 2007, s. 96-97).

2.2 VELKÉ SOUROZENECKÉ SKUPINY

U nás jsou za velkou sourozeneckou skupinu považováni již čtyři sourozenci, zejména pokud jsou si věkově blízcí. Mnohdy skupina drží spolu a vytváří si vlastní formy komunikace, dorozumívání, normy i formy manipulace vůči dospělým. Specifické velké sourozenecké skupiny vznikají i v rámci pěstounské péče. Dochází k nepokrevnímu sourozenectví, tedy blízkým vztahům, sourozeneckým vztahům mezi dětmi, které donedávna neměly nic společného. Samozřejmostí v těchto vztazích je

i sexuální tabu. Problémy nevyvolává ani situace, kdy kombinace biologických sourozenců je doplněna o několik dětí, které s nimi nejsou biologicky spřízněné (Novák, 2007, s. 50).

2.3 VÝVOJ SOUROZENECKÉHO VZTAHU

Sourozenecký vztah může být harmonický i disharmonický. V harmonických vztazích jsou si sourozenci citovou oporou, zdrojem nových podnětů, příležitostí naučit se kooperovat, nápomocní při řešení problémů, vzory pro nápodobu, přirozenou příležitostí ke zdravému soupeření a také možností vzniku sourozenecké koalice, která může být faktorem proti rodičovské koalici (Klimeš, 2000, online).

Disharmonický vývoj vztahu je nápadnější, neboť přináší méně pozitivního. Negativní vlivy sourozeneckých vztahů bývají provázeny a zesilovány jinými patologickými vlivy v dané rodině. V disharmonických vztazích dochází k sourozenecké rivalitě, k ubíjení talentu a sebevědomí mladších sourozenců, k negativním důsledkům vzniklých preferováním jednoho ze sourozenců nad druhým, dochází i k nezdravým sexuálním kontaktům mezi sourozenci, zpravidla nevlastními (Klimeš, 2000, online).

2.4 SOUROZENECKÉ KONSTELACE

Sourozenecká konstelace znamená pořadí narození, zda se jedinec narodil první, druhý nebo další mezi svými sourozenci. Má velký vliv na to, jaký bude z jedince člověk, koho si vezme, jaké si zvolí zaměstnání i jakým rodičem jednou sám bude.

Tři základní typy:

- prvorození (včetně jedináčků)
- druhorození (případně prostřední děti)
- benjamínci (nejmladší děti), (Leman, 2008, s. 11).

Ve většině rodin má prvorozené dítě nejsložitější postavení, protože je s ním vše poprvé (Cenková, 2010). U prvorozených bylo zjištěno, že disponují silnější motivací dosáhnout úspěchu než jejich mladší sourozenci. Vyšší procento prvorozených pracuje v náročných povoláních jako ve vědě, v medicíně či právní praxi, dělá ekonomy, inženýry nebo patří mezi počítačové odborníky (Leman, 2008, s. 16-18).

Pokud jde o prostřední dítě, má i roli vyjednavče, který se snaží vyhýbat konfliktům. Jde o děti velmi nezávislé, které mají ale silné pouto se skupinou svých vrstevníků (Leman, 2008, s. 16-18).

Naopak nejmladší děti z rodiny si spíše volí zaměstnání, kde jsou hodně vidět a mohou se předvádět, pro příklad moderátoři (Leman, 2008, s. 16-18).

Za klíčovou proměnou v sourozeneckých konstelacích je věkový odstup mezi jednotlivými dětmi (Leman, 2008, s. 29-30). Čím menší je věkový rozdíl mezi sourozenci, tím jsou podobnější problémy, které řeší, ale zároveň přibývá příležitostí ke konfliktům (Cenková, 2010). Odstup dva až tři roky bývá považován za ideální, ale naplnit se ho podaří jen zřídka. Při věkovém odstupu pět a více let, se může stát, že vznikne tzv. druhá rodina. Mladší z dětí sice už sourozence má, ale z důvodu velkého věkového odstupu budou u dítěte tendence jako u prvorozeného (Leman, 2008, s. 29-30).

Dalším faktorem, který výrazně ovlivňuje sourozenecké konstelace je pohlaví dítěte. K zajímavé situaci dochází zejména v početnější rodině, kde jen jedno z dětí je jiného pohlaví než ostatní. Ačkoliv se toto dítě nenarodí jako poslední, z důvodu toho, že jde o něco jedinečného v rodině, získá pozici benjamínka. To může negativně ovlivnit sourozence, kterému měla příslušet role benjamínka. Protože se mu nedostává pozornosti, která by se dala u nejmladších předpokládat, může se rozhodnout, že bude alespoň tím nejhorším (Leman, 2008, s. 30-32).

Zahýbat rodinnou konstelací může také odlišnost v tělesné schránce. Nejstaršímu z chlapců mohou říkat pořad „malý“ a proč? Protože jeho mladší bratr je například o deset centimetrů větší a o patnáct kilo těžší. Mezi bratry může dojít k silné rivalitě, je potřeba, aby starší byl rychlý a bystrý. K jiné situaci může dojít u dvou sester, když starší je od malička velice hezká a její mladší sestra je docela obyčejná a nezajímavá.

Bohužel, jak už to bývá, bude větší pozornost věnována starší a krásnější ze sester. Pro mladší bude důležité, aby si našla něco, v čem bude moci vyniknout, jinak bude žít pouze titulem nehezky mladší sestry (Leman, 2008, s. 33-35).

I pořadí narození rodičů dětí má výrazný vliv na rodinnou konstelaci a působí na dítě. Každý rodič má tendence ztotožňovat se s dítětem, které se narodilo ve stejném pořadí jako on (Leman, 2008, s. 35-37).

Vztahy sourozenců ovlivňuje i odchod jednoho z rodičů z rodiny. Nejstarší z dětí pak převezme alespoň pár rolí po tomto rodiči. Tím se oddaluje od ostatních dětí a vyhrocují se rozdíly (Novák, 2007, s. 27).

2.5 ŽÁRLIVOST A RIVALITA

Od padesáti procent výše se odhadují počty dětí, které reagují žárlivě na příchod sourozence. Žárlivost by měla vymizet do jednoho roku, ale někdy zůstává ve skryté formě až do doby než sourozence oddělí smrt. V rodinách s velkým počtem dětí je menší míra žárlivosti než v rodinách, kde je potencionální sourozenecký soupeř jen jeden (Novák, 2009, s. 101-102). Žárlivost mezi sourozenci se často vyskytuje ve vztazích, kdy jeden ze sourozenců je zdravotně postižený. Zdravý sourozenec žárlí na větší pozornost rodičů k sourozenci se zdravotním postižením (Pešová, Šamalík, 2006, s. 31-33).

K soupeření mezi sourozenci dochází ve všech rodinách, kde je více dětí. Sourozenecká rivalita většinou vychází z pocitu nerovnoprávnosti (Hinesová, Baverstocková, 2007, s. 98-99). Sourozenecká rivalita je zdravá a normální, pokud dítě správně motivuje. Může být také škodlivá, například pokud vyústí ve srovnávání dětí. V období, kdy je jeden ze sourozenců v pubertě, nastává doba, kdy je mezi sourozenci nejvíce konfliktů (Cenková, 2010). Podle Nováka (2007, s. 27) s každým měsícem nad pět let rozdílu mezi věkem sourozenců klesá tendence si vzájemně konkurovat.

3. NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE

Náhradní rodinná péče a ústavní péče společně spadají pod širší pojem náhradní výchovná péče. Náhradní rodina se stará o dítě, které z nejrůznějších důvodů nemůže vyrůstat ve vlastní rodině (Sobotková in Baštecká et. al., 2009, s. 174-177).

Nyní, i přes pokles populace, počet dětí v zařízeních i náhradních rodinách roste (Škoviera, 2007, s. 18).

Tato bakalářská práce je zaměřena na náhradní rodinnou péči, ze které je nejvíce pozornosti věnováno pěstounské péči.

3.1 PĚSTOUNSKÁ PÉČE

Pěstounská péče je státem garantovaná a kontrolovaná forma náhradní rodinné péče. Zmiňovaná forma náhradní rodinné péče zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte a zároveň i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali. Rozhodujícím činitelem pro svěřením dítěte do pěstounské péče je zájem dítěte. Dítě může být svěřeno do pěstounské péče fyzické osobě nebo manželskému páru. Svazek dítěte s pěstouny je podstatně volnější oproti osvojení. Pěstoun má právo zastupovat dítě v běžných věcech, ale k výkonu mimořádných záležitostí (např. vyřízení cestovního dokladu) musí žádat o souhlas zákonného zástupce dítěte. V pěstounské péči nevzniká příbuzenský vztah dítěte s pěstouny a jejich příbuznými. O vzniku pěstounské péče rozhoduje soud, ten může z vážných důvodů pěstounskou péči také zrušit. Dítěti svěřenému do pěstounské péče nejdříve zůstává příjmení po vlastních rodičích, ale později je možno zažádat na matrice o změnu. Děti v pěstounské péči se mohou stýkat s původními rodiči, pokud to není rozhodnutím soudu omezeno (Bubleová in Matějček et. al., 2002).

Nyní je pěstounské péči dávána přednost před ústavní výchovou, ale nebylo tomu tak vždy. U nás byla pěstounská péče (kromě příbuzenské formy) zrušena roku 1950,

protože tehdejší ideologie preferovala kolektivní výchovu. Znovu byla obnovena roku 1973 ve spojení se zákonem o pěstounské péči (Sobotková in Baštecká et. al., 2009).

3.1.1 Legislativa

- Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně, ve znění pozdějších předpisů (zprostředkování pěstounské péče, zařízení pro výkon pěstounské péče)
- Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů (dávky pěstounské péče)
- Právní předpisy o sociálním zabezpečení (nemocenské a důchodové pojištění pěstounů), (Adopce, 2010, online).

3.1.2 Přínos novely o sociálně-právní ochraně dětí

Od 1. 1. 2013 vstoupila v platnost novela o sociálně-právní ochraně dětí. Přínosem novely je, že pokud dítě nemůže zůstat v biologické rodině, je prvním řešením státu umístění dítěte do náhradní rodiny, ne do ústavní péče. Pokud se nepodaří nalézt vhodnou rodinu, bude dítě umístěno do institucionální péče malého pobytového typu (Rodina.cz, 2013, online).

Novela přinesla zlepšení hmotné situace náhradních rodičů. Od začátku roku 2013 došlo k navýšení odměny pěstounů, odměna je chápána jako příjem ze závislé činnosti a pěstounům se započítává do důchodu (Rodina.cz, 2013, online).

Zvýšil se minimální rozsah přípravy pro zájemce o pěstounství, aby mohli být zařazeni do evidence pro zprostředkování pěstounské péče (Rodina.cz, 2013, online).

Byl zaveden nový jednorázový příspěvek pro děti při ukončení pěstounské péče ve výši 25 000Kč (Rodina.cz, 2013, online).

Novelou se mění pravidla pro pěstouny-prarodiče, kterým nebude odměna pro pěstouny poskytována automaticky, ale až po posouzení sociálních a majetkových poměrů a zdravotního stavu dítěte (Rodina.cz, 2013, online).

Zároveň novelou došlo k posílení pěstounské péče na přechodnou dobu, kdy speciálně proškolení pěstouni jsou připraveni okamžitě přijmout dítě do rodiny a postarat se o něj. Dítě v rodině zůstane do vyřešení situace, maximálně však po dobu jednoho roku (Rodina.cz, 2013, online).

3.1.3 Typy pěstounské péče

V praxi se uplatňují dva typy pěstounské péče:

- **Individuální**
  - Probíhá v běžném rodinném prostředí, tedy s pěstounkou a pěstounem, kteří většinou mívají vlastní děti nebo děti již vychovali.
- **Skupinová**
  - Probíhá v zařízeních pro výkon pěstounské péče, což jsou velké pěstounské rodiny, které mají 4-6 nebo i více dětí přijatých a zároveň někdy mají i své vlastní děti.
  - SOS dětské vesničky jsou jedním typem zařízení pro výkon pěstounské péče. Dětem se věnuje matka-pěstounka, která má na pomoc další osobu, které se říká „teta“ a ta pomáhá s vedením domácnosti a výchovou dětí. Matka-pěstounka se svěřenými dětmi bydlí v samostatném domečku. Většinou skupina 10-12 domečků tvoří Vesničku. Domeček obývá matka-pěstounka a 6 i více dětí různého pohlaví i věku. Často jsou pohromadě i sourozenci pocházející z jedné rodiny (Bubleová in Matějček et. al., 2002, s. 15-17).

Irena Sobotková (in Baštecká et. al., 2009) dělí pěstounskou péči na:

- individuální – dítě v péči příbuzných nebo cizích osob
- skupinovou – *princip manželský* – u velkých pěstounských rodin, které mají v péči 4-6 dětí
  - *princip mateřský* – v SOS dětských vesničkách

3.1.4 Předpěstounská péče

Pro adaptaci na novou situaci, jak pro dítě, tak pro žadatele, protože budování nových vztahů je významný zásah do životů všech zúčastněných. Předpěstounská péče má zákonem stanovenou dobu nejméně tři měsíce před rozhodnutím soudu. V tomto období je možné ověřit, jaké jsou předpoklady pro vytvoření dobrého vztahu mezi dítětem a rodinou. S dítětem jsou žadatelé pozváni na kontrolní psychologické vyšetření, kde se posuzuje jak psychomotorický vývoj dítěte, tak úroveň vytvořených vazeb v novém prostředí. Zároveň během této doby navštíví domácnost i sociální pracovník a rodiče mají možnost se poradit o konkrétních situacích či případných obtížích. Po uplynutí tohoto období přichází na řadu vyřizování soudních záležitostí. Podobně se realizuje i předadopční péče (Matějček et. al., 2002, s. 26).

3.1.5 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Uzákoněna je již několik let, ale využívána je minimálně. Jedná se o dočasnou péči o děti, u kterých je vysoká pravděpodobnost rychlého a trvalého řešení, buď v dlouhodobé formě náhradní rodinné péče (osvojení, pěstounská péče) nebo v původní rodině. Jde o přechodnou pomoc rodičům při jejich dočasné nepřítomnosti, při dlouhodobé či opakované léčbě nebo výkonu trestu. Pro tuto formu náhradní rodinné péče by měli být zvoleny pěstounské rodiny, které jsou vysoce profesionální. Tato

forma pěstounské péče na přechodnou dobu by mohla pomáhat i pěstounským rodinám, aby ochránila pěstouny před vyčerpáním (Zezulová, 2012, s. 174-176).

3.1.6 Zprostředkování pěstounské péče

Pokud se rodina či jednotlivec rozhodnou přijmout opuštěné dítě, musí nejprve získat doporučení příslušného úřadu, okresního úřadu v místě trvalého bydliště, odboru sociálních věcí a zdravotnictví, oddělení péče o rodinu a děti nebo oddělení sociálně-právní ochrany dětí. Tam se obrátit na sociální pracovníci pro náhradní rodinnou péči, která bude dále náhradní rodinnou péči zprostředkovávat. Sociální pracovníce s uchazeči vede rozhovor ke zjištění důvodů a motivace jejich rozhodnutí, o představách o dítěti, zda by byli ochotni přijmout dítě se zdravotním postižením, dítě jiného etnika apod. Na příští schůzku si rodiče přinesou žádost, která obsahuje jejich osobní údaje, doklad o státním občanství, zprávu o zdravotním stavu a údaje o ekonomických poměrech. Celková spisová dokumentace musí obsahovat ještě zprávu o sociálních poměrech, opis z evidence Rejstříku trestů (vyžaduje okresní úřad), písemný souhlas s tím, že orgán sociálně-právní ochrany zprostředkující pěstounskou péči je oprávněn zjišťovat další potřebné údaje pro zprostředkování a také možnost kdykoliv zjistit, jestli nedošlo ke změně rozhodných skutečností uvedených v této dokumentaci. Dále spisová dokumentace obsahuje písemný souhlas s účastí na přípravě fyzických osob k přijetí do rodiny, pokud okresní soud považuje takovou přípravu za účelnou a stanovisko okresního úřadu k žádosti o zprostředkování pěstounské péče. Sociální pracovníce navštíví žadatele doma, aby zjistila rodinnou a bytovou situaci. Veškerá dokumentace bude poté předána krajskému úřadu. Dále musí žadatelé podstoupit psychologické posouzení, ve kterém budou shrnuty zkušenosti jejich života, dětství, manželství, jejich vlastnosti, rodičovské postoje, důvody, které vedou k přijetí dítěte apod. Před přijetím dítěte žadatelé absolvují přípravný kurz, který zajišťuje okresní úřad sám nebo ve spolupráci s jinými úřady. Přípravný kurz má poskytnout budoucím pěstounům potřebné vědomosti v otázkách náhradní rodinné péče, o situaci a potřebách dětí žijících

mimo vlastní rodinu. V rámci kurzu se budoucí náhradní rodiče setkají jak s odborníky, tak s dalšími pěstouny, kteří se podělí o své vlastní zkušenosti. Kurz probíhá formou přednášek, skupinových diskuzí nebo výcvikových seminářů. Náklady spojené s kurzem nese krajský úřad nebo pověřená osoba, žadatelé si musí hradit dopravu, stravování a ubytování. V každém kraji pravidelně zasedá poradní sbor. Jedná se o tým odborníků, který je tvořen sociálními pracovníci, psychology, dětskými lékaři, řediteli kojeneckých ústavů, dětských domovů či jiných ústavních zařízení. Tito lidé posuzují jednotlivé případy opuštěných dětí a poté doporučují konkrétním dětem vhodné rodiny (Bubleová in Matějček et. al., 2002, s. 22-24).

3.1.7 Zrušení pěstounské péče

Na rozdíl od osvojení pěstounská péče zaniká dosažením zletilosti dítěte, tedy v 18 letech. Může být ale prodloužena, pokud se dítě připravuje na výkon budoucího povolání. Soud může pěstounskou péči ze závažných důvodů zrušit ještě před dosažením zletilosti dítěte, učiní tak vždy, když o to požádá pěstoun (Bubleová in Matějček et. al., 2002, s. 17).

3.1.8 Dávky pěstounské péče

- *příspěvek na úhradu potřeb dítěte*

Nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte má nezaopatřené dítě, které je svěřené do pěstounské péče. Nárok může být zachován i po dosažení zletilosti dítěte, nejdéle však do 26 let věku, pokud jde o dítě nezaopatřené, které trvale žije a společně uhrazuje náklady na své potřeby s osobou, která byla do dosažení jeho zletilosti osobou pečující.

Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte je určena věkem:

- 4 500 Kč měsíčně pro dítě ve věku do 6 let,
- 5 550 Kč měsíčně pro dítě ve věku od 6 do 12 let,
- 6 350 Kč měsíčně pro dítě ve věku od 12 do 18 let,
- 6 600 Kč měsíčně pro dítě ve věku od 18 do 26 let (Zárasová, 2012, online).

Jde-li o dítě, které je podle zákona o sociálních službách osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby, činí měsíční příspěvek na úhradu potřeb dítěte:

Dítě ve věku	Dítě ve stupni závislosti I (lehká závislost) Kč	Dítě ve stupni závislosti II (středně těžká závislost) Kč	Dítě ve stupni závislosti III (těžká závislost) Kč	Dítě ve stupni závislosti IV (úplná závislost) Kč
Do 6 let	4 650	5 550	5 900	6 400
6 – 12 let	5 650	6 800	7 250	7 850
12 – 18 let	6 450	7 800	8 300	8 700
18 – 26 let	6 750	8 100	8 600	9 000

(Zárasová, 2012, on-line)

- *odměna pěstouna*

Nárok na odměnu pěstouna má osoba pečující a osoba v evidenci. Pokud jsou oba manželé osobou pečující nebo osobou v evidenci, náleží odměna pěstouna pouze jednomu z nich (Zárasová, 2012, online)

Výše odměny pěstouna činí za kalendářní měsíc:

- 8 000 Kč, je-li pečováno o jedno dítě,
- 12 000 Kč, je-li pečováno o 2 děti,

- 20 000 Kč, je-li pečováno alespoň o 3 děti nebo je-li pečováno alespoň o 1 dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo ve stupni III (těžká závislost) nebo ve stupni IV (úplná závislost) nebo jedná-li se o osobu v evidenci, i případě, že nepečuje o žádné dítě.
- 24 000 Kč, pečuje-li pěstoun alespoň o 1 dítě, které mu bylo svěřeno na přechodnou dobu, a toto dítě je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II (středně těžká závislost) nebo ve stupni III (těžká závislost) nebo ve stupni IV (úplná závislost), (Zárasová, 2012, online).

Za každé další dítě svěřené do péče osoby pečující se odměna pěstouna zvyšuje vždy o 4 000 Kč (Zárasová, 2012, online).

- *příspěvek při převzetí dítěte*

Nárok na tento příspěvek má osoba pečující, která přijala dítě do pěstounské péče. Výše příspěvku je stanovena podle věku:

- 8 000 Kč, jde-li o dítě do 6 let
- 9 000 Kč, jde-li o dítě od 6 do 12 let
- 10 000 Kč, jde-li o dítě od 12 do 18 let (Zárasová, 2012, online)

- *příspěvek při ukončení pěstounské péče*

Nárok na příspěvek má fyzická osoba, která byla ke dni dosažení zletilosti v pěstounské péči, a to ke dni zániku nároku této osoby na příspěvek na úhradu potřeb dítěte. Jde o jednorázový příspěvek ve výši 25 000 Kč (Zárasová, 2012, online)

- *příspěvek na zakoupení osobního motorového vozidla*

Na příspěvek má nárok osoba pečující, která má v pěstounské péči nejméně 3 děti nebo má nárok na odměnu pěstouna z důvodu péče o 3 děti, včetně zletilých nezaopatřených dětí, jež poskytují osobě pečující nárok na odměnu pěstouna. Výše příspěvku na zakoupení motorového vozidla činí 70 % pořizovací ceny motorového vozidla nebo prokázaných výdajů na opravy, nejvýše však 100 000 Kč. Podmínkou je, že osoba pečující nebude motorové vozidlo používat k výdělečné činnosti (Zárasová, 2012, on-line).

3.1.9 Děti svěřované do pěstounské péče

Do pěstounské péče jsou umisťované děti s poruchami vývoje, děti se zdravotním postižením, nejistou prognózou, děti psychicky deprivované, starší, odlišného etnického původu nebo sourozenecké skupiny (Sobotková in Baštecká et. al., 2009). Zároveň do skupiny patří i ty děti, kterým v osvojení brání právní překážky, především nesouhlas rodičů (Bubleová in Matějček et. al., 2002, s. 19).

3.1.10 Motivace vedoucí rodiče k přijetí dítěte do pěstounské péče

Motivací k pěstounské péči je mnohem více než u osvojení, přibývají i jiné motivace kromě přání mít sourozence pro své dítě či řešení úmrtí dítěte nebo neplodnosti. Výjimkou nebývá ani pěstounská péče s motivací adopte, kdy žadatelé nechtějí čekat mnoho let na vhodné dítě k adopci a proto se rozhodnou pro pěstounskou péči. V těchto případech mnohdy hrozí touha dítě vlastnit. K rozhodnutí stát se pěstouny vede zájemce mnohdy altruistický záměr. Pěstouni někdy bývají obviňováni, že pěstounskou péči dělají pouze pro peníze, sice je pěstounská péče finančně ohodnocena, ale rozhodně se nejedná o částky, které by vedly k rychlému a pohodlnému zbohatnutí

(Zezulová, 2012, s. 18-20). Velké množství rodin spojuje rozhodnutí, že chtějí milovat, vychovávat a starat se o dítě někoho jiného. Události, které vedou rodiny k tomuto rozhodnutí, jsou odlišné, stejně jako rodiny samy. Většina z těchto rodin touží po domácnosti s přítomností dětí, ale sen se rozplynul faktem neplodnosti. Další, kteří už jsou biologickými rodiči, se cítí povoláni k tomu, aby přijali rodičovské povinnosti vůči bytosti, která má za sebou zneužívání, zanedbávání nebo opuštění (Schoolerová, 2002, s. 10-11).

3.1.11 Citové vazby mezi náhradními rodiči a přijatými dětmi

Pro rozvoj citových vazeb mezi náhradními rodiči a přijatými dětmi je významné adaptační období, které nastává v prvních dnech, týdnech, měsících, případně i rocích od příchodu dítěte do nové rodiny. Jde o čas vzájemného přizpůsobování a zvykání si jeden na druhého. Adaptační období se pokládá za to nejdůležitější pro vznik dobrých vztahů mezi rodiči a dítětem, ale zároveň jde o jedno z nejtěžších období (Roháček, Matej, Priehradná, Matejová, 2012, s. 7). Každé z dětí vyjadřuje své potřeby, a pokud na ně rodič neustále reaguje, vede to ke vzniku pouta mezi nimi. Dítě zjistí, že svému okolí může důvěřovat. Ale u dětí, které byly odloučeny od své biologické matky nebo nikdy neměly příležitost k navázání vztahu, se mohou projevat následující symptomy chování:

- Uzavřenost a odmítání
- Hromadění nebo hltání jídla
- Agresivní chování
- Lhaní a krádeže
- Nenavazování očního kontaktu
- Přehnaná touha po náklonnosti
- Opožděně vyvinuté svědomí (Schoolerová, 2002, s. 83-91).

Dětem, které si zvykají na svou novou rodinu, dělá problém oslovování členů nové rodiny. Problematika oslovování se týká zejména dětí v pěstounské péči. Pokud do pěstounské rodiny přichází starší dítě, které je schopno si uvědomit různost lidí kolem sebe, mohou se u něj projevit rozpaky z důvodu, že neví, jak má oslovovat lidi v nové rodině. Problém oslovování neřeší pouze vzhledem k pěstounům, ale i širší rodině. Z tohoto důvodu by měli pěstouni s příbuznými předem probrat, jak by si představovali, že je bude dítě oslovovat (Zezulová, 2012, s. 49-50).

Vznik nové rodiny a nových vazeb uvnitř rodinného systému může být někdy poměrně jednoduchý, jindy složitější. V pěstounských rodinách vznikají vazby mezi členy na základě citů, nejsou chráněny pokrevními svazky. Pokrevní, biologické vazby jsou nezpochybnitelné, díky nim se rodina nemůže nikdy úplně rozpadnout. I přes to, že citové vazby se mohou zhoršit či úplně zaniknout. Nová rodina je proměňující systém, který se neustále přetváří. Pokládá se, že k úspěšnému vybudování nové rodiny přispívá plynulá komunikace a snaha rozvíjet vzájemné vztahy i přes určité hádky, školní neúspěchy a problémy (Sauzède, Sauzède-Lagarde, 2007, s. 15-18).

Janáková (2012, s. 32-37) ve své knize popisuje budování vztahu mezi ní a dívkou, které bylo v době svěření do pěstounské péče pět let. Kromě pětileté dívky má v pěstounské péči ještě dvě starší dívky. Autorka popisuje, že ze začátku jejich vztahu byla bariérou odlišná životní zkušenost, odlišný hodnotový žebříček, psychická deprivace a její negativní projevy. Přiznává, že dětem často nerozuměla, často ji naštvaly, byla z nich unavená a mnoho dalšího, ale že právě někdy v průběhu toho všeho se z nich staly její děti. Říká: „*Nejsou moje podle zákonů – jsou moje podle srdce*“ (Janáková, 2012, s. 23). Za nejdůležitější při budování vztahu s dítětem považuje to, že dítě opravdu přijala. Je názoru, že kdyby ho nepřijala, tak by cestu k dítěti nenašla třeba nikdy. Za největší odměnu pro pěstouny považuje, když vidí pokroky dítěte. Podle ní není moc dětí, které by od příchodu domů neudělaly pokrok. Vidět dítě, jak se začíná smát, zbavovat svých strachů atd., považuje za zázrak (Janáková, 2012, s. 32-37).

Zezulová (2012, s. 135-136) ve své knize podotýká, že pěstouni nesmějí kvůli péči o velkou rodinu zapomínat ani na vztah mezi sebou. Každodenní péče o velkou rodinu klade velké nároky na stabilitu partnerského vztahu. Bylo provedeno i šetření

v pěstounských a adoptivních rodinách na zjištění stability partnerského vztahu. Vyplynulo, že tyto rodiny jsou ohledně partnerských vztahů stabilnější oproti „běžným“ rodinám, přestože řeší závažnější problémy ve výchově dětí. Šetření potvrzuje, že výběr vhodných rodin pro náhradní rodinnou péči je velice pečlivý. Děti svěřované do péče už prožily nejméně jedno zklamání, proto je zájem, aby bylo prostředí nové rodiny pevné a stabilní. Sama pěstounka ve své knize uvádí, že je škoda, že pro pěstounské rodiny není nabídka služeb pro posílení partnerského vztahu. Brala by jako velkou odměnu jednou za čas uhrazený pobyt pro dva se zajištěnou péčí o děti.

3.1 12 Vztahy mezi biologickými a přijatými dětmi

Všechny děti v rodině by měly být na skutečnost příchodu nového dítěte do rodiny připravovány přiměřeně svému věku a měly by se těšit, ne jen zvědavě vyčkávat. Důležité je, aby rodiče dali dětem pocit, že i přes přijetí nového dítěte je mají stále stejně rádi, že se nic nenarušilo. V rodině by se mělo pracovat na vytváření dobrého rodinného klimatu, kde každý má svou pozici, kterou kladně prožívá. (Koluchová in Matějček et. al., 2002, s. 122). Také Martin (1993) říká, že je potřeba zapojit biologické děti do rozhodování o přijetí dítěte a podat jim adekvátně jejich věku informace o pěstounském dítěti. Hinesová a Baverstocková (2007, s. 98-99) uvádějí, že soupeření mezi sourozenci je problémem ve všech rodinách, kde je více dětí, ale zejména se objevuje tam, kde jsou nevlastní sourozenci. To se vlastní děti obávají toho, že jejich vlastní rodič bude preferovat nově příchozího a je okrade o náklonnost. Sourozenecká rivalita většinou vychází z pocitu nerovnoprávnosti. Pokud dojde ke konfliktům či hádkám, nemají rodiče propadat zoufalství. Severe (2007, s. 156-157) říká, že konflikty mezi sourozenci jsou staré jako lidstvo samo. Ale aby bylo konfliktů co nejméně, měly by se děti naučit, jak vyjadřovat zklamání a lítost a celkově ovládat své city, aby neranily druhé. Když už dojde na samotný konflikt, měly by být děti povzbuzovány

k tomu, že jej dokáží samy vyřešit. Až v případě, kdy konflikt narůstá, místo aby ustupoval, musí rodič zasáhnout.

Hinesová (2007, s. 98-99) nabízí čtyři kroky k úspěšnému vyřešení sporu:

1. všechny vyslechnout,
2. každé vysvětlení brát vážně a zamyslet se nad ním,
3. pobídnout zúčastněné k vyjádření svého postoje,
4. dohodnout se na řešení.

Podle Severyho (2007, s. 156-157) v dospělosti bude pro děti velice užitečné, když se naučí vážit si druhých i přes to, že s nimi nesouhlasí. Z dlouhodobého hlediska je vhodné soustředit se na kladné chování, např. pochválit děti za to, že si tak pěkně hrají. Mnohdy to bývá zapomínáno a považováno za samozřejmost. Za nejdůležitější věc, kterou může rodič pro dítě udělat ohledně správného řešení problémů, je dobrý osobní příklad. Ukázat jim vzor, který dokáže nepříjemnosti řešit v tichosti, mírnosti, se zdvořilostí a úctou k druhým lidem.

Martin (1993) uvádí, že mnoho dětí v náhradní rodinné péči má silný psychologický vliv na své náhradní rodiče, ale vliv na ostatní děti v domácnosti je však často podceňován a je mu málo porozuměno. Zatím byly zmiňovány spíše konflikty a potíže mezi biologickými dětmi a dětmi přijatými. Ale není pravdou, že by tyto vztahy mezi sourozenci byly pravidlem. Např. ve výzkumu Höjerové (2006) téměř polovina respondentů souhlasila s tvrzením, že jejich náhradní sourozenec je jako jejich biologický sourozenec a zároveň většina respondentů vyjádřila, že má s přijatým sourozencem dobrý nebo velmi dobrý vztah. Höjerová (2006) zároveň poukazuje na možná nepochopení mezi dětmi. Děti přicházející do náhradní rodinné péče mohou mít za sebou zkušenost se závažnou psychickou deprivací, která se může projevat v jejich chování a pro biologické děti to může být těžko pochopitelné. Takovéto chování může v biologických dětech vyvolávat různé reakce, od napodobování, jehož cílem může být vzbuzení pozornosti rodičů, až ke konfliktům. Situaci mezi sourozenci někdy komplikuje fakt, že biologické děti si nejsou jisté, zda mohou přijatému dítěti věřit,

neboť u přijatých dětí mohou být tendence k vyprávění smyšlených historek. Podle Martina (1993) se biologické děti někdy trápí tím, že se jim přijatí sourozenci svědili se svým traumatem a ony váhají, zda o tom říci dospělému či ne.

Významnou roli ve vztazích mezi sourozenci zaujímá jejich věk. Např. mladší děti popisují za výhodné to, že mají kamarády, se kterými si mohou hrát (Höjerová, 2006) a starší děti se dostávají do pozice vzoru. Starší biologické děti pěstounů se stávají pro přijaté děti přitažlivějším identifikačním vzorem než samotní pěstouni. (Matějček, Bubleová, Kovařík, 2002, online).

Děti přicházející do pěstounské péče velmi brzy přijímají biologické děti pěstounů za své sourozence, i přes to, že biologické děti bývají často o 10 až 15 let starší. Zároveň i starší biologické děti pěstounů rychle přijímají přijaté děti za sourozence. To naznačuje, že příbuzenská „pokrevnost“ není nepřekonatelnou překážkou v navázání hlubokých, pevných a trvalých sourozeneckých vztahů (Matějček, Dytrych, 2002, s. 69-71).

O tom, jaké vztahy budou mezi přijatými a biologickými dětmi rozhodují jak samy děti, tak zároveň záleží i na rodičích, protože oni svým rozhodnutím mění životní situaci dětí a zároveň je uvádějí do nového rodinného svazku (Matějček, Dytrych, 2002, s. 71).

3.2 OSVOJENÍ (ADOPCE)

- „zrušitelné“, osvojení 1. stupně
- „nezrušitelné“, osvojení 2. stupně
- mezinárodní osvojení

§ 63 - § 73 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, osvojení nezrušitelné v § 74 - § 77 zákona o rodině. Při osvojení přijímají manželé či jednotlivci opuštěné dítě za vlastní a mají k němu stejná práva i povinnosti, jako kdyby byli jeho rodiči. Práva a povinnosti mezi osvojeným dítětem a jeho původní rodinou osvojením zanikají. Osvojením (prvního i druhého stupně) vzniká mezi osvojitelem a osvojencem

obdobný poměr, jaký je mezi pokrevními rodiči a nezletilými dětmi, zároveň vzniká příbuzenský poměr mezi příbuznými osvojitele a osvojenecem (Bubleová in Matějček et. al., 2002, s. 13-15). U osvojení zrušitelného i nezrušitelného jsou osvojitelé zapsáni do rodného listu dítěte (Středisko náhradní rodinné péče, 2013, online). Cílem zápisu je se co nejvíce přiblížit poměru mezi pokrevními rodiči a dítětem. U obou typů osvojení osvojenec přijímá příjmení osvojitele. Před rozhodnutím soudu o osvojení musí uplynout doba nejméně tří měsíců, kdy zájemce pečuje o dítě na vlastní náklady, tomuto období se říká „předadopční péče“. Osvojit lze pouze dítě nezletilé, pokud je splněna podmínka, že je osvojení dítěti ku prospěchu. Mezi osvojenecem a osvojitelem musí být přiměřený věkový rozdíl. Pro nezrušitelné osvojení je stanovena minimální věková hranice dítěte na jeden rok. Tato forma osvojení nelze zrušit ani v případě, pokud se později ukáže, že dítě trpí nějakou vývojovou poruchou nebo je chování dítěte v rozporu s představami adoptivních rodičů či v rozporu se zákonem. Osvojit dítě může jak manželská dvojice, manžel nebo manželka rodiče dítěte, tak i osamělá osoba. V dnešní době je ale nedostatek právně volných a vhodných dětí k adopci. Z toho důvodu mají osaměle žijící osoby jen malou šanci, že by mohly dítě do osvojení získat (Bubleová in Matějček et. al., 2002, s. 13-15).

3.2.1 Děti vhodné k osvojení

Jde o děti, u kterých se předpokládá méně problémů ve zdravotním a psychosociálním vývoji, které lze předat do náhradní rodinné péče v raném věku, pokud je vyřešen právní vztah s původní rodinou.

Osvojit lze dítě, pokud zákonný zástupce, zpravidla rodič, vyslovil souhlas. Souhlas rodičů s osvojením může být adresný nebo blanketový. Adresný souhlas dávají zákonní zástupci konkrétním žadatelům o osvojení. Blanketový souhlas je dán předem bez vztahu ke konkrétním žadatelům. V obou případech může být souhlas dán nejdříve šest týdnů po narození dítěte (Středisko náhradní rodinné péče, 2013, online). Osvojit lze také dítě, pokud soud vysloví tzv. kvalifikovaný nezájem. Jedná se o případy, kdy

rodiče, kteří dosud byli zákonnými zástupci dítěte, po dobu nejméně šesti měsíců neprojevovali o dítě opravdový zájem nebo pokud nejméně dva měsíce od narození dítěte neprojevili o dítě žádný zájem, ačkoliv jim v tom nebránila žádná závažná překážka. Zároveň lze osvojit dítě i v případech, kdy rodiče byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, tudíž došlo k právnímu uvolnění dítěte. Tento postup se využívá v situacích, kdy rodiče zneužívají svých rodičovských práv a děti týrají či narušují jejich zdravý vývoj (Bubleová in Matějček et. al., 2002, s.18-19).

3.3 PORUČNICTVÍ

Poručníka dítěti stanoví soud v případě, že:

- rodiče dítěte zemřeli
- rodiče byli zbaveni rodičovské odpovědnosti
- rodičům byl pozastaven výkon jejich rodičovské odpovědnosti
- rodiče nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu

Pokud poručník vykonává péči o dítě osobně, má on i dítě nárok na téže hmotné zabezpečení jako v případě pěstounské péče. Poručník je zákonným zástupcem dítěte, ale mezi ním a dítětem nevzniká takový poměr, jaký je mezi rodiči a dítětem. Zákon stanoví rozsah práv a povinností, které má poručník k dítěti v jeho výchově, zastupování a správě jeho majetku. Výkon funkce poručníka je pod pravidelným dohledem soudu. Poručník podává soudu zprávy o osobě poručence, většinou v ročních intervalech. Pokud chce poručník rozhodnout v podstatné věci týkající se dítěte, potřebuje souhlas soudu. (Bubleová in Matějček et. al., 2002, s. 17-18).

3.4 OPATROVNICTVÍ

O ustanovení opatrovníka dítěti rozhoduje soud usnesením, ve kterém rovněž vymezí rozsah jeho práv a povinností ve vztahu k dítěti, vždy s ohledem na to, z jakého důvodu byl opatrovník dítěti ustanoven. Opatrovník bývá dítěti ustanoven například při řízení o osvojení. Opatrovník není zákonným zástupcem dítěte, ale může vykovávat určitá rodičovská práva, která jsou stanovená soudním rozhodnutím. Opatrovník v porovnání s poručníkem nahrazuje rodiče pouze v omezeném rozsahu (Bubleová in Matějček et. al., 2002, s. 18).

4. VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

4.1 CÍLE PRÁCE

Hlavní cíl: Zjištění psychického dopadu pěstounství na biologické děti pěstounů.

Dílčí cíl: Zjištění pozitiv a negativ vyplývajících z pěstounství pro biologické děti pěstounů.

4.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY

VO 1: Jaký psychosociální dopad může mít pěstounství rodičů na jejich biologické děti?

VO 2: Jaká pozitiva a negativa vyplývají z pěstounství pro biologické děti pěstounů?

4.3 METODIKA

4.3.1 Technika sběru dat

Pro realizaci výzkumné části bakalářské práce je využit kvalitativní přístup. Výzkumník si na počátku výzkumu určí základní výzkumné otázky, které se mohou v průběhu výzkumu modifikovat nebo doplňovat. Práce kvalitativního výzkumníka bývá přirovnávána k činnosti detektiva, protože výzkumník vyhledává a analyzuje informace, které mohou přispět k osvětlení výzkumných otázek (Hendl, 2005, s. 49-50).

Sběr dat je realizován pomocí polostrukturovaného rozhovoru s biologickými dětmi pěstounů. Polostrukturované interview (rozhovor) je velmi rozšířenou podobou metody rozhovoru, neboť dokáže řešit nevýhody jak nestrukturovaného, tak strukturovaného

rozhovoru. Vytváří se určité schéma, které je pro tazatele závazné. Schéma specifikuje okruhy otázek, na které se budeme účastníků ptát. Je možné zaměřovat pořadí okruhů podle potřeb. Během polostrukturovaného rozhovoru si můžeme nechat upřesnit a vysvětlit odpovědi účastníka, abychom si ověřili, zda jsme je správně pochopili. Zároveň můžeme pokládat doplňující otázky a téma rozpracovat do hloubky (Miovský, 2006, s. 159-160).

4.3.2 Výběr a charakteristika výzkumného souboru

Pro výběr respondentů byla využita metoda záměrného výběru. Miovský (2006, s. 135) říká, že záměrného výběru využíváme, pokud cíleně vyhledáváme účastníky podle jejich určitých vlastností, kritérií.

Pro realizaci výzkumu byly vyhledány osoby, které splňovaly tyto podmínky:

1. Jsou biologické děti pěstounů (rodiče kromě nich - vlastních biologických dětí - mají alespoň jedno dítě v pěstounské péči).
2. Byly nejméně po dobu jednoho roku ve společné domácnosti s dětmi přijatými do pěstounské péče.
3. Věk minimálně 18 let.
4. Ochota zúčastnit se výzkumu.

Metoda záměrného výběru byla zkombinována s metodou sněhové koule. U metody sněhové koule jde o získání kontaktu s první vlnou účastníků výzkumu. Kontakt na ně může být získán prostřednictvím institucí nebo i díky předchozímu osobnímu kontaktu (Miovský, 2006, s. 131-132). V tomto případě byla zkontaktována kamarádka z dětství, jejíž rodina se věnuje pěstounské péči. Kamarádka byla zkontaktována přes službu Facebook, byla jí popsána bakalářská práce a navrhnuo,

jestli by byla ochotna zúčastnit se výzkumu, neboť splňovala vymezená kritéria. Souhlasila a zároveň byla nápomocná při výběru dalších dvou rodin.

Kontakt na další osoby, které by splňovaly výše vymezená kritéria, byl získán jak od prvních účastníků výzkumu, tak od známých.

Jelikož ne všichni kontaktovaní byli ochotni zúčastnit se tohoto výzkumu, tvořilo nakonec výzkumný soubor šest respondentů, kteří pocházeli z pěti rodin. Respondenti si byli věkově velice blízcí, věk respondentů byl v rozmezí 18 – 21 let. Skupinu respondentů tvořili 3 mladé ženy (19, 20 a 21 let) a 3 mladí muži (18, 19 a 19 let). Rodiny mají mnohaleté zkušenosti s pěstounskou péčí. Nejdéle se pěstounské péči věnuje rodina A – již 30 let. Rodina D je z hlediska pěstounské péče nejmladší, nyní se věnuje pěstounské péči 3,5 roku. Všechny zkoumané rodiny mají nejméně 2 biologické děti a alespoň jedno z biologických dětí se narodilo před příchodem sourozenců do pěstounské péče. Nejvíce dětí přijatých do pěstounské péče měla rodina A – 8 dětí, dále rodina C – 7 dětí, rodina E – 6 dětí, rodina B – 3 děti. Rodina D má v péči pouze jedno dítě. Všichni pěstouni získali nejméně středoškolské vzdělání. Věk pěstounů je v rozmezí 44 – 63 let. Matky z rodin A a C jsou pěstounky na plný úvazek. Manželé z rodiny E mají oba pěstounství jako zaměstnání. Matka z rodiny D pracuje jako žena v domácnosti a zbylí pěstouni mají svá různorodá zaměstnání.

4.3.3 Průběh výzkumu

Kontaktování prvních osob do výzkumné části bylo zahájeno během listopadu 2012. První byla kontaktována mladá slečna, kamarádka z dětství. Následně jí byla nabídnuta spolupráce na výzkumu, neboť splňovala vymezená kritéria. Ke kontaktování osob bylo využito e-mailů a služby facebook.

Od března 2013 byly realizovány rozhovory. Pro časovou zaneprázdněnost některých respondentů byly rozhovory realizovány i během měsíce května 2013. Pro rozhovory byla vybrána klidná místa, kde byla možnost určitého soukromí.

Před samotným rozhovorem byl věnován čas přátelskému popovídání s respondenty, aby došlo k poznání druhého a opadl vzájemný ostych. S důvodu věkové blízkosti bylo při většině rozhovorů využito tykání. Přátelský styl a klidný rozhovor na počátku byl nápomocný k určitému uklidnění respondentů, někteří přiznali, že se rozhovoru obávali. Díky přátelskému vztahu byla vybudována u respondentů důvěra, která znamenala otevřenost i ve věcech pro ně těžkých a nepříjemných.

Při rozhovoru do výzkumu byl nejprve popsán záměr této práce, daný že daný rozhovor bude sloužit pouze pro bakalářskou práci a že bude zachována anonymita. Rozhovor byl se souhlasem respondentů nahráván na mobilní telefon. Respondentům bylo zaručeno, že nahrávka bude následně sloužit pouze k přepsání rozhovoru pro potřeby bakalářské práce a následně bude smazána. Z tohoto důvodu zachování anonymity není zvukový záznam součástí bakalářské práce.

První část rozhovoru byla věnována základním údajům o rodině. Druhá část rozhovoru byla zaměřena na názory, pocity a zkušenosti biologického dítěte pěstounů (viz Příloha 1). Doba rozhovorů se většinou pohybovala v rozmezí od 20 do 40 minut.

Následně byl proveden přepis rozhovorů a zpracování informací.

5. VÝSLEDKY

V následující části jsou uvedeny zpracované rozhovory a výsledky získané v rámci kvalitativního výzkumu pomocí polostrukturovaných rozhovorů. Úryvky z rozhovorů neprošly jazykovou úpravou.

Z důvodu zachování anonymity byly rodiny označeny jako rodiny A, B, C, D, E. Biologickým dětem, se kterými byl proveden rozhovor, byla změněna jména tak, že počáteční písmeno jména je shodné s označením písmena rodiny (například: rodina A – dcera Adéla).

Rodina A

Rodinu A tvoří matka ve věku 50 let, která vystudovala střední odborné učiliště a nyní je pěstounkou na plný úvazek, a otec ve věku 53 let. Vystudoval střední školu s maturitou a nyní je zaměstnán. Manželé mají 2 biologické děti, dceru 19 let a syna 29 let. V pěstounské péči měli 8 dětí, 4 děti mají v péči stále. Děti svěřené do pěstounské péče jsou ve věku 13, 14, 23 a 27 let. Rodina se pěstounskou péčí zabývá již 30 let. Nejdříve se manželům narodil biologický syn, po něm postupně přijali 4 děti do pěstounské péče, pak se narodila biologická dcera, po které do rodiny přijali ještě 4 další děti. Důvody, které rodinu vedly k pěstounské péči, byly takové, že šlo o společné rozhodnutí s příbuznými, neboť i příbuzenstvo se věnuje pěstounské péči. Zároveň motivací byla i touha po velké rodině a ochota pomáhat.

Adéla, 19 let

Adéla říká, že s ní rodiče přímo nikdy nemluvili o tom, proč se stali pěstouny, že to pro ni vyplynulo z rozhovorů a návštěv. Ale její názor, když mělo do rodiny přijít nové dítě, rodiče zajímal. Říká: *„Když jsme byli úplně menší, tak v nás panoval takovej systém, o všem se takhle rozhodovalo – korálků. Že prostě vždycky se mluvilo o nějaký*

věci a pak se do vedlejší místnosti daly dva kelímky, tam jedno ano a jedno ne a každéj tam šel sám a hodil korálek tam, kam chtěl a podle toho se pak konalo.“

Příchody dětí do rodiny úplně nezaznamenala, protože ve většině případů byla ještě hodně malá. Více pociťovala „zvyknout si potom, že je tam někdo novej, když se potom šachovalo s pokojema a s místama... ale přišlo mi to potom takový samozřejmý, že mi to ani nepřišlo divný...“ Nejvíce zaznamenala příchod dvou nejmladších dívek, jelikož přišli ve věku pár měsíců a bylo to něco jiného, jak říká: „Už sem musela na někoho dávat pozor.“

S dětmi přijatými do pěstounské péče se snažila vycházet dobře, ale někdy spíš oni nevycházeli s ní. I se sourozenci, kteří již pěstounskou péčí opustili, je v kontaktu, s výjimkou jedné sestry, která na ně rychle zanevřela.

Reakce okolí, že vyrůstá v početné rodině, shrnula takto: „Valili oči, ve škole mi to přišlo jako frajeřina to říct, všichni vždycky říkali, že mají tři sourozence, jednoho, jedináčci... ale většina lidí to jako nebyla schopná pochopit, že o tom tolik ani neslyšeli, takže jsem musela vysvětlovat... ale... reagovali udiveně, ale zvykli si.“

Myslí si, že pěstounská péče ji nejvíce ovlivnila v tom, že se naučila žít mezi lidmi, že díky tomu nikdy neměla strach ze společnosti a že se zároveň naučila i probíjet davem. Pozitivum vidí i do budoucna ve zkušenostech, které nasbírala v rodině, osobně by se totiž chtěla zabývat pedagogikou. Pozitivum vidí také v tom, že zjistila, čemu všemu mohou být rodiče vystaveni, zároveň ji to i naučilo pomáhat rodičům „bylo vidět, že musím pomáhat, že nemůžu bejt jen takový záškodník jako dítě“.

Jako malá negativně vnímala, protože to nechápala, že ostatní něco dostávali od fondu a ona ne nebo to dostala až později. Ale za největší problém považovala, jak okolí reagovalo na to, když se někdo z přijatých sourozenců nevhodně choval, že to okolí všechno svádělo na výchovu. Také poté negativně vnímala, jak se rodiče kvůli tomu trápí, když za to nemohou.

Adéle nikdy nevadilo, že má hodně sourozenců a rodiče se nemohou věnovat jen jí, říká: „...to mi přišlo, že i bylo rozložený tak správně, že kdo potřeboval, tak zrovna měl tu péči...“. Zároveň uznává, že nepociťovala, že by rodiče dělali rozdíly mezi

biologickými a přijatými dětmi, osobně pocítila, že se jí věnovali více než ostatním pouze v době, kdy byla v nemocnici.

Ve vztahu s biologickým sourozencem vidí odlišnost v tom, že jsou si povahově podobní, zároveň se spolu snažili pomáhat rodičům a pocítovala, že na ně bylo více kladeno, aby se chovali příkladněji, že jsou krev svých rodičů, tak proto nemohou dělat to, co ostatní.

Když byla Adéla malá, považovala pěstounství za výbornou věc a jednou se chtěla také stát pěstounkou, ale nyní by již do toho nešla. Vysvětluje to tak: *„Jednak je to fakt zápráh... a teď když vim, co můžou udělat, co se může stát z těch dětí malejch, roztomilejch po čase, co můžou způsobit, tak jsem zjistila, že bych na to asi neměla nervy...“*

Adéla v pěti slovech popsala svoji rodinu jako symbiózu, chaos, komunikaci, pomoc a lásku.

Rodina B

Rodinu B tvoří manželé, oba ve věku 44 let, vysokoškolsky vzdělaní, oba jsou zaměstnaní, ani jeden není pěstounem na plný úvazek. Mají 3 biologické syny ve věku 18, 19 a 21 let. V pěstounské péči mají 3 děti, dva chlapce ve věku 12 a 21 let a dívku 11 let. Pěstounské péči se věnují 15 let. Nejdříve se manželům narodili biologičtí synové, poté do pěstounské péče přijali chlapce ve věku 6 let, později přijali druhého chlapce ve věku pár měsíců a nakonec dívku, které byly 2 roky. Důvody, které rodinu přivedly k pěstounské péči, byly jak inspirace rodiči otce (jsou s manželkou také pěstouni), tak zároveň touha pomáhat. Pomáhají i tak, že na dálku adoptují děti z Afriky (došlo již ke třetí adopci).

Boris, 19 let

S Borisem se rodiče bavili o tom, proč se stali pěstouny, ale zároveň si pamatuje, jak otec říkával, že pěstounem nebude, že už si ve své rodině užil pěstounských dětí dost. Ale nakonec inspirace životem rodičů manželům nedala a rozhodli se stát pěstouny.

Při příchodu prvního dítěte do pěstounské péče se rodiče na jeho názor neptali, jelikož byl teprve čtyřletý. Ale před příchodem dalších sourozenců měli doma rodinnou poradu. Pokud jde o přípravu na sourozence, říká: „*Připravovat nebylo třeba, já nikdy neměl problém přijmout nového člověka, jak k němu a on ke mně přiroste, to už je jen otázka času.*“

Za nejtěžší při příchodu nového člena do rodiny považuje příchod prvního sourozence, jelikož to pro něj znamená hlavně trpělivost, protože přijatý sourozenec je mentálně postižený.

Pokud jde o vztahy s přijatými sourozenci, tak s nejstarším vychází dobře, ale nepříjemně pociťuje jeho záchvaty vzteku. Mladší přijatý bratr je černoš a s tím souvisí, že má divočejší povahu. Přijatá sestra „*je Romka, takže je snad ještě divočejší.*“ Celkově vztahy s přijatými dětmi shrnuje tak: „*No není to nejlehčí.*“

Reakce okolí podle Borise: „*Reagují tak, že je to něco neobvyklého a furt se mě ptají na můjho černýho bráchu.*“

Boris si myslí, že ho život v pěstounské rodině ovlivnil hlavně v tom, že nemůže myslet jenom na sebe, že i když přijde unavený ze školy, je potřeba pomáhat, například s úkoly sourozencům.

Přínos toho, že jsou pěstounská rodina, vidí v tom, že „*doma není nuda, furt se něco děje.*“

Dříve Boris negativně vnímal hlavně nechápaté pohledy lidí, které vyvolávalo to, že když někam šli, působili poněkud „*exoticky*“.

Osobně nikdy nepociťoval, že by rodiče dělali rozdíl mezi biologickými a přijatými dětmi, že se o to rodiče snaží.

Označení biologický sourozenec chápe jako „*blbý sousloví*“, nechce dělat žádné rozdíly mezi sourozenci.

Boris by pěstounem být nechtěl, ale to jeho otec také říkal, takže až čas ukáže.

O své rodině říká: „*Různorodá, milující a moje rodina.*“

Bruno, 18 let

S Brunem rodiče hovořili o důvodech, proč se stali pěstouny, chtěli jít ve stopách svých rodičů. Když mělo do rodiny přijít dítě, rodiče zajímal jeho názor, zjišťovali, zda proti tomu on a jeho sourozenci nic nemají.

Na příchod nového člena do rodiny říká: „*Pro mě to žádný problém nebyl. Hned od začátku jsem se snažil chovat se k němu jako k pravému sourozenci.*“

Pokud jde o vztahy s přijatými sourozenci, uznává, že si na sebe potřebovali zvyknout, ale podle něj to šlo bez problémů.

Osobně nepociťoval, že by okolí na jejich rodinu reagovalo nějak zvláštně.

Bruno si myslí, že ho život v pěstounské rodině naučil, jak vycházet s lidmi. Je názoru, že díky tomu, že se rodiče rozhodli stát pěstouny, si ho někteří lidé více váží. Bruno neshledává žádná negativa, která by souvisela s tím, že jsou pěstounská rodina.

Nepociťuje, že by rodiče dělali rozdíl mezi biologickými a svěřenými dětmi, rodiče se snaží o spravedlnost.

Vztah s biologickými sourozenci Bruno shrnuje takto: „*No, určitě si více rozumím s biologickými sourozenci.*“

Osobně ještě nepřemýšlel nad tím, jestli by se také stal pěstounem, ale myslí si, že asi ano.

O své rodině říká: „*Nechtěl bych jinou.*“

Rodina C

Rodinu C tvoří matka ve věku 55 let, vystudovala střední školu s maturitou, nyní je pěstounkou na plný úvazek, a otec ve věku 63 let, vystudoval také střední školu s maturitou a nyní je zaměstnán. Manželé mají 6 biologických dětí, 5 synů ve věku 34, 32, 30, 28, 26 let a jednu dceru, které je 20 let. V pěstounské péči měli 7 dětí, stále mají v péči 6 dětí, 3 muže ve věku 20, 20 a 30 let a 3 ženy ve věku 14, 15 a 26 let. Pěstounské péči se věnují již 22 let. Nejdříve se manželům narodilo 5 biologických synů, poté 1 dítě přijali do pěstounské péče, pak se narodila biologická dcera a pak následovalo postupné přijetí 6 dětí. Důvody, které vedly rodinu k přijetí dětí do pěstounské péče byly, že otec se setkával s problematikou pěstounské péče již od dětství přes svoji matku, která pracovala v dětském domově. Když s manželkou po 5 biologických synech čekali 6. dítě, došlo k potratu. Ale z důvodu, že počítali s přírůstkem do rodiny, se rozhodli přijmout cizí dítě, a nakonec nezůstali u jednoho.

Cindy, 20 let

Se Cindy rodiče mluvili, proč se stali pěstouny, ale až v době, když už jimi byli, neboť již před jejím narozením měli v péči jedno z dětí. Když mělo do rodiny přijít nové dítě, zajímal rodinu názor její i ostatních, jak sama říká: *„Když by jeden z nás řekl ne, tak by si ho nevzali, to dítě. Takže to jsme vždycky měli rozhodující slovo.“*

Za nejtěžší při příchodu dítěte do rodiny považuje to, že *„každý dítě má nákou takovou svojí výstřednost, a každá je trošku jiná, tak asi než člověk objeví způsob, jak s tím sourozencem komunikovat, to je složitá věc“*.

Cindy s přijatými sourozenci vychází celkem těžko, ale každý je jiný, je nutné hledat způsoby si k nim vytvořit cestu, podle ní je to složitější než u biologických sourozenců.

Jeden muž již pěstounskou péči opustil a ona s ním moc ve styku není, protože bydlí daleko a rodinu navštěvuje pouze občas, na Vánoce a podobně.

Podle reakcí okolí usuzuje, že lidé jejich rodinu berou jako výstřednost, která je zajímavá, ale v celku ji berou neutrálně. Ale má zkušenost se spolužákem, který jí nevěřil, že má tolik sourozenců, tak je musela vyjmenovávat několikrát po sobě, aby uvěřil.

Díky tomu, že rodiče jsou pěstouni, se považuje za samostatnější, neboť již od dětství si spoustu věcí zařizovala sama. Zároveň říká: „...umím líp vycházet s lidmi, že vím, že každé má takovou svojí ňáskou slabinu nebo ne slabinu, ale že prostě každé je jiné a já to musím přijmout. Mi přijde, že mi to pomohlo hlavně v tomhle.“ Dokáže přijímat ostatní i přes to, že jsou jiní a jen tak něco ji „nevytočí“.

Dříve negativně pociťovala, že ji rodiče ochudili o svůj čas, jak měli hodně dětí, že se nemohli zabývat jen jejími starostmi, ale nyní to shledává jako pozitivum, díky kterému je samostatnější.

Osobně zaznamenala odlišný přístup rodičů k dětem biologickým a svěřeným. Na biologické děti rodiče měli vyšší nároky a zároveň byly určitým způsobem zatahovány do výchovy dětí přijatých. Zdůvodňuje to tak, že: „...ty děcka přijdou do té rodiny a oni potřebují určité vzor, podle kterýho se můžou orientovat nebo jako chovat, a to není rodič, jo, a to prostě je skoro vždycky někdo z těch vlastních dětí.“

O vztahu s biologickými sourozenci si myslí, že to nejsou běžné sourozenecké vztahy, z důvodu, že jsou o tolik starší. Tím, že měla samé biologické bratry, tak ji považovali za „takovou panenku“, kterou je potřeba chránit.

Pokud by se stala pěstounkou, tak z důvodu, že by to chtěl muž, který si ji jednou vezme, v tom případě by nebyla proti, ale z vlastní iniciativy by do toho asi nešla. Nestala by se pěstounkou kvůli svým dětem, jak říká: „Protože by ty moje děti měly strašně kruté dětství, ono se to nebo jakože, já jsem za to ráda, že jsem v té rodině vyrůstala, ale nevím, jestli bych to udělala svým dětem, jo, že je prostě spousta věcí, na který si ty děti musí zvykat, prostě musí být prakticky už od malička tak nějak schopný, samostatnější.“

Svoji rodinu v pěti slovech popisuje jako chaos, vztahy, práci, svobodu a rozmanitost.

Rodina D

Rodinu D tvoří matka ve věku 51 let, vysokoškolsky vzdělaná, nyní žena v domácnosti, a otec (51 let), také vysokoškolsky vzdělaný, který je zaměstnán. Společně mají 4 biologické děti, 2 dcery ve věku 18 a 21 let a 2 syny ve věku 13 a 26 let. V pěstounské péči mají 1 dítě, čtyřletou dívku. Pěstounské péči se věnují 3,5 roku. Starší biologická dcera uvádí, že k rozhodnutí stát se pěstouny vedla touha matky, která nedokáže žít bez malého dítěte a umělá oplodnění nevyšlo.

Denisa, 21 let

Denisa dlouho vůbec nevěděla, že se rodiče chtějí stát pěstouny, téměř s ní o tom nemluvili. Její názor nebyl pro rodiče důležitý, jak říká: „*Byl to matky nápad, ta věděla, že s tím nesouhlasím, a tak to se mnou neřešila, maximálně mě prosila, abych vhodně odpovídala na dotazy paní ze sociálky, co k nám domů přišla.*“ Na příchod dítěte do rodiny nebyla nijak připravovaná.

Příchod dítěte do rodiny charakterizovala následovně: „*Styděla jsem se a nenáviděla svou matku za to, že jí nestačíme a že se raději více nestará o nás.*“

Nyní již Denisa s přijatou sestrou vychází dobře. Okolí, spolužáci, kamarádi většinou do teď neví, že mají v rodině přijatou holčičku do pěstounské péče, ti, kteří to vědí, tak to spíše nechápou, protože podle nich už bylo v rodině dětí dost.

Když se rodina D začala věnovat pěstounské péči, přestala Denisa spoléhat na své rodiče a pociťovala, že „*musí být sama za sebe*“.

Největší přínos pěstounské péče vidí v tom, že se zlepšil psychický stav její matky díky tomu, že je zabraná do péče o dítě a zároveň u rodičů došlo k vzájemnému sblížení.

Negativně pociťovala pěstounskou péči hlavně na veřejnosti, když se lidé poprvé dozvěděli, že mají v péči cizí dítě. Dnes to již negativně nepociťuje.

Podle Denisy rodiče dělají rozdíl mezi biologickými dětmi a přijatou holčičkou, myslí si, že se ani nesnaží nedělat rozdíly. K přijaté holčičce dokážou být tvrdší, než

bývali k biologickým dětem. Zároveň Denisina matka má pocit, že se toho od ní jako od matky moc neočekává, když holčička není její.

S biologickými sourozenci nemá téměř žádný vztah. „*Starší bratr se od nás ve zlém odstěhoval, se sestrou nemám a nechci mít nic společného, mladší bratr je v pubertě a nemá smysl se o něco snažit.*“

Sama o možnosti stát se jednou pěstounkou neuvažuje, jak říká: „*Po zkušenostech s obsesí mojí matky, před tím než si vzala dítě do péče, se dlouho snažila o umělé oplodnění, vlastně mám ke všemu, co je spojeno s dětmi odpor a nejspíš mít děti nikdy nebudu ani vlastní ani osvojené.*“

Svoji rodinu charakterizuje následovně: „*Lidé, kteří se vůbec neznají.*“

Rodina E

Rodinu E tvoří matka (51 let) a otec ve věku 53 let, oba středoškolsky vzdělaní a pěstounství mají za zaměstnání. Manželé mají 3 biologické děti, 2 dcery ve věku 30 a 32 let a syna, kterému je 19 let. V pěstounské péči mají svěřených 6 dětí, 2 dívky (13 a 15 let) a 4 chlapce ve věku 4, 7, 13 a 14 let. Nejdříve se manželům narodily 3 biologické děti, později postupně přijali 6 dětí do pěstounské péče. Pěstounství se věnují 10 let. Biologický syn shrnuje důvody k pěstounské péči následovně: „*Doma bylo moc ticho, tak jsem k tomu rodiče přemluvil a jim se to také zamlouvalo.*“

Eliáš, 19 let

S Eliášem si rodiče povídali o tom, proč se stali pěstouny, zároveň je zajímal i jeho názor před přijetím dítěte do rodiny a na příchod dítěte byl připravován.

Při příchodu dětí do rodiny mu celkem nic nedělalo problém, jak říká: „*Jsem přizpůsobivý.*“ Osobně děti naučil, jak si mají hrát. S přijatými dětmi vycházel celkem dobře, ale někdy, jak říká, ho „*vytáčeli*“, ale jako starší bratr měl své výchovné prostředky.

Reakce okolí na jejich rodinu vnímá následovně: „*Většinou obdivovali moje rodiče, ale skoro nikoho už nezajímalo to, že jsem se o to hodně zasloužil já.*“

Pěstounská péče ho ovlivnila ve volbě povolání, tedy spíše studia, dříve chtěl být truhlářem jako jeho otec, ale nakonec studuje sociální péči.

Za přínos pěstounské péče bere to, že se přestěhovali na vesnici, kde se mu více líbí, a že „*doma není nuda*“.

Negativum je pro Eliáše početnost, která se projevuje zejména v dopravě a například při vstupech na hrady, ale uznává, že se stává, že je tam všechny pustí zadarmo nebo za symbolickou cenu.

Pociťoval mírné rozdíly v přístupu rodičů k dětem přijatým a biologickým. Eliáš například dostával více bonbonů a měl doma méně povinností, ale v poslední době byl hlavně ve škole, takže rozdíly skoro nepociťoval.

Ve vztahu s biologickými sourozenci vidí odlišnost v tom, že biologické sestry už s nimi nebydlí. Zároveň od dětství vnímal zejména to, že kdyby se s rodiči něco stalo, tak přijaté děti půjdou zpět do dětského domova, kdežto u sebe a biologických sester předpokládal, že ne.

Osobně by se i stal pěstounem, zvykl si na hodně dětí, ale neví, jestli by s tím souhlasila i jeho snoubenka.

Eliáš svoji rodinu popsal následovně: „*Přijde mi zcela normální, snad jen velká.*“

6. DISKUZE

Výsledky práce poskytují náhled na to, jaký psychosociální dopad může mít pěstounství rodičů na jejich biologické děti. Výzkum realizovaný s biologickými dětmi pomocí polostrukturovaných rozhovorů poskytl informace o tom, jak tyto vybrané děti, dnes již mladí lidé, vnímají svoji rodinu, jak je život v rodině věnující se pěstounské péči ovlivnil a co pokládají za pozitiva a negativa.

Motivace, která rodiny vedla **k rozhodnutí přijmout dítě do pěstounské péče**, byla často **touha po velké rodině** a **touha pomáhat**. Většina ze zkoumaných rodin je věřících a s tím souvisí i jejich ochota pomáhat. Mezi další motivace, které vedly rodiny k pěstounství, patřil potrat očekávaného 6. dítěte, rodina s přírůstkem počítala, a tak se rozhodla přijmout cizí dítě, nakonec nezůstala pouze u jednoho. Také **touha po malém dítěti**, když nevyšel umělé oplodnění, byla impulzem k rozhodnutí stát se pěstouny. Zároveň i **tichá a klidná domácnost** byla podnětem k přijetí dítěte do pěstounské péče. Výsledky souhlasí se slovy Schoolerové (2002, s. 10-11) a Zezulové (2012, s. 18-20), které ve svých publikacích uvádějí, že motivace vedoucí k pěstounství jsou různé.

Martin (1993) a Koluchová (in Matějček et. al., 2002) pokládají za důležitou informovanost biologických dětí o pěstounské péči. Rozhovory potvrdily, že **informovanost biologických dětí** byla **vysoká**. Čtyři respondenti potvrdili, že s nimi rodiče povídali o tom, proč se stali pěstouny. S jednou respondentkou o tom rodiče nemluvili, ale necítila se neinformovaná, potřebné informace se dozvěděla při návštěvách a různých rozhovorech. Pouze s jednou respondentkou rodiče o pěstounské péči nemluvili, i přes to, že ji v době jejich rozhodování bylo již 17 let, zároveň dlouhou dobu o plánech rodičů ani nevěděla.

Pěstouni pokládali za důležité znát **názor biologických dětí** na příchod dítěte do pěstounské péče. Celkem 5 respondentů sdělilo, že **jejich názor byl pro rodiče důležitý**, že kdyby byli proti, rodiče by to respektovali a dítě nepřijali. Lze ocenit přístup rodičů, neboť přijetí dítěte ovlivní celou jejich rodinu, a pokud by některý ze členů rodiny s přijetím dítěte nesouhlasil, mohlo by to narušit fungování celé rodiny. I Martin (1993) zdůrazňuje, že je potřebné biologické děti zapojit do rozhodování o přijetí dítěte.

Koluchová (in Matějček et. al., 2002, s. 122) podotýká, že na skutečnost příchodu dítěte do rodiny je potřeba děti připravit přiměřeně jejich věku. Pouze v jedné rodině názor biologického dítěte rodiče nezajímá, věděli, že s jejich rozhodnutím nesouhlasí, ale nebrali na to ohled.

Příchod dětí do rodiny vnímali respondenti odlišně. Bruno s Eliášem neviděli v příchodu dítěte *žádný problém*. Adéla příchod všech sourozenců úplně nevnímala, spíš až později, že byla *potřeba si zvyknout* na to, že je v rodině někdo nový a s tím byly spojené i změny v pokojích. Pro Borise byl *nejtěžší příchod sourozence s mentálním postižením*. Cindy považovala za nejtěžší, že každé dítě je jiné, má určitou svoji „výstřednost“ a člověk je v situaci *hledání způsobů komunikace* s ním. Slova Borise a Cindy potvrzuje Sobotková (in Baštecká et. al.), která uvádí, že do pěstounské péče jsou umisťované děti s poruchami vývoje, děti psychicky deprivované, odlišného etnického původu a podobně. Nejvíce negativně vnímala příchod dítěte Denisa, která *se styděla a nenáviděla svoji matku* za to, že jí s biologickými sourozenci nestačí. Negativní reakce na příchod dítěte se dala u Denisy předpokládat, když s ní rodiče o svém rozhodnutí nemluvili a její názor pro ně nebyl důležitý.

Respondenti shodně hodnotí *vztahy s přijatými sourozenci*. Všichni uvedli, že s přijatými dětmi mají celkově dobré vztahy, přiznávají i určité problémy, ale ty se nevyhnou žádnému vztahu. Že vztahy mezi biologickými a přijatými sourozenci bývají dobré, potvrzuje i výzkum Höjerové (2006), kde téměř polovina respondentů souhlasila s tvrzením, že jejich náhradní sourozenec je jako jejich biologický sourozenec a zároveň se většina respondentů vyjádřila, že má s přijatým sourozencem dobrý nebo velmi dobrý vztah. Adéla se vždy snažila vycházet s přijatými sourozenci dobře, ale u některých z přijatých dětí se projevily jejich osobnostní predispozice a poté spíše oni nevycházeli s ní a rodinou. Denisa i přes to, že s přijetím dítěte nesouhlasila, tak nyní již s přijatou dívčenkou vychází dobře. Adéla se Cindy jsou jediné, které už zažili i odchod sourozence z pěstounské péče. Obě jsou se sourozenci, kteří pěstounskou péči opustili, stále v kontaktu nebo o nich alespoň vědí.

Z rozhovorů se ukazuje, že reakce okolí, spolužáků a kamarádů biologických dětí na pěstounské rodiny jsou rozdílné. Pouze Bruno je názoru, že reakce okolí nebyly

nijak neobvyklé. Boris a Cindy sdílí názor, že okolí je považuje za *výstřední, neobvyklé rodiny*. Cindy se setkala s reakcí, že jí *spolužák nevěřil*, že má tolik sourozenců, musela několikrát po sobě vyjmenovat jejich jména, když si ověřil, že opakuje stále stejná jména, tak teprve uvěřil. Adéla vnímala *zájem a pozornost lidí*, protože pěstounskou péči příliš neznali. Denisino okolí často ještě vůbec neví, že mají dítě v pěstounské péči, ale ti, co to vědí, tak dávají najevo *nepochopení*, jsou názoru, že už byl v rodině dětí dostatek. Z reakcí okolí je zřejmé, že dnes jsou více početné rodiny výjimkou a vzbuzují zájem, často i nepochopení. V dnešní době dochází k situaci, kdy lidé považují i dvě děti za hodně, tudíž se pěstounské rodiny s více dětmi setkávají s různorodými ohlasy okolí. Tuto situaci potvrzuje i český statistický úřad (2013, online), který uvádí, že úhrnná plodnost v roce 2012 byla 1,452. Eliáš z okolí vnímal *obdiv rodičů*, ale mrzelo ho, že už skoro nikoho nezajímalo, že on se o to také hodně zasloužil.

Další z otázek byla zaměřena na skutečnost, *v čem biologické děti* vidí, že je *pěstounská péče ovlivnila*. Čtyři respondenti se shodli, že životem v rodině věnující se pěstounské péči získali *pozitivní vztah k lidem* a *toleranci*. Dále respondenti vnímali ovlivnění v tom, že *neměli obavy ze společnosti, naučili se prosadit mezi konkurencí, žít v kolektivu, nemyslet pouze na sebe, umět pomáhat, přijímat ostatní* i přes určité odlišnosti, *získali trpělivost*. Jednu z respondentek skutečnost, že se z rodičů stali pěstouni, ovlivnila tak, že *na své rodiče přestala spoléhat*, měla pocit, že musí být sama za sebe. Jeden z respondentů shledává *ovlivnění* zejména *ve výběru povolání*, neboť vždy chtěl být jako jeho otec truhlářem, ale nakonec studuje sociální péči.

Následující otázky poskytly odpověď na dílčí výzkumnou otázku, co biologické děti považují za pozitiva a negativa, která pro ně vyplývají z pěstounství rodičů. Každý z respondentů pro sebe shledává alespoň nějaké pozitivum. Za *pozitiva* byly jmenovány *zkušenosti* z rodiny, které se budou hodit do budoucna, *pomoc rodičům, aktivní a pestrý život v rodině, uznání lidí, samostatnost, zlepšení psychického stavu matky, vzájemné sblížení rodičů, přestěhování na vesnici* z důvodu pěstounství. Ani u sourozenců nebyla vnímaná pozitiva z pěstounství shodná. Na to upozorňuje i Hinesová a Baverstocková (2007, s. 96-97), že neexistují dvě děti ze stejné rodiny, které by měly stejné zážitky.

V životě neexistují pouze pozitiva, ale i **negativa** a ty se nevyhnuly ani pěstounské péči. Pouze jeden z respondentů nepocítil **žádné** negativum. Odpovědi ostatních respondentů byly velmi různorodé, ale mnohé z nich už nyní respondenty netrápí, protože některé z problémů se vyřešily časem, jak respondenti dospívali, mnohé věci pochopili a vnímají je jinak. Jako negativa respondenti považovali **trápení rodičů**, které bylo způsobeno obviňováním okolí, že nevhodné chování přijatých dětí je způsobeno pouze jejich výchovou. Dále bylo negativně vnímáno, že **přijaté děti dostávaly od fondů různé dárky**, kdežto biologické nikoliv a **ochuzení o čas rodičů**. Tato zmíněná negativa lze považovat za projev žárlivosti, Pešová a Šamalík (2006, s. 31-33) poukazují na situaci, že zdravý sourozenec žárlí na větší pozornost rodičů k sourozenci se zdravotním postižením, u dětí přijatých do pěstounské péče bývají časté různé obtíže, které mají za následek potřebu zvýšené péče rodičů. Mezi dále zmiňovaná negativa patřily **pohledy okolí** a **početnost**, která se projevuje zejména při dopravě a vstupech například na hrady. Jedna z respondentek negativně vnímala chvíli, **kdy se veřejnost prvně dozvěděla, že přijali dítě do pěstounské péče**.

Jedna z otázek byla zaměřená na rodiče, jestli dělali **rozdíly mezi přijatými a biologickými dětmi**. Odpovědi byly vyrovnané, 3 respondenti odpověděli, že rodiče rozdíly mezi dětmi nedělali, že se snažili ke všem chovat stejně, zbylí 3 respondenti odlišnosti v chování k biologickým a přijatým dětem našli. Cindy viděla odlišnost v přístupu k dětem zejména **v nárocích**, na biologické děti měli rodiče vyšší nároky. Dalším rozdílem bylo, že **biologické děti byly zatahovány do výchovy**, protože pro přijaté děti tvoří velice často identifikační vzor. Se Cindy souhlasí i Höjerová (2006), která uvádí, že starší biologické děti se dostávají do pozice vzoru. Matějček, Bubleová, Kovařík (2002, online) potvrzují, že starší biologické děti pěstounů jsou přitažlivějším identifikačním vzorem než samotní pěstouni. I Denisa si myslí, že rodiče se chovají odlišně k přijaté dívce než k biologickým dětem a je názoru, že se ani nesnaží o to, aby se chovali stejně. Podle Denisy **k přijaté dívce dokážou být tvrdší**, než byli k biologickým dětem. Jedno z biologických dětí oproti dětem přijatým dostávalo **více bonbonů** a mělo **méně povinností**.

Protože všichni respondenti mají alespoň jednoho biologického sourozence, zhodnotili, jaký vztah mají s ním/nimi, jestli vidí nějaké rozdíly oproti přijatým sourozencům. Adéla si myslí, že její vztah s biologickým bratrem je dobrý, největší rozdíl vidí v tom, že **jsou si s bratrem povahově podobní. Společně pomáhali rodičům** a bylo **od nich požadováno příkladnější chování**. Pro Borise označení biologický sourozenec znamená pouhé sousloví, které je pro něj bezvýznamné, **nechce dělat žádné rozdíly mezi sourozenci**. Boris potvrzuje slova Matějčka a Dytrycha (2002), kteří uvádějí, že i starší biologické děti pěstounů rychle přijímají přijaté děti za sourozence. Bruno uznává, že **s biologickými sourozenci si rozumí více**. Cindy je názoru, že **nezažila úplně běžné sourozenecké vztahy**, z důvodu velkých věkových rozdílů. Mezi Cindy a nejmladší bratrem je rozdíl 6 let. S nejstarším biologickým bratrem je dělí 14 let. Věkovým odstupem se zabýval Leman (2008, s. 29-30), který popisuje, že pokud v sourozeneckých konstelacích je věkový odstup mezi dětmi pět a více let, může se stát, že vznikne tzv. druhá rodina. Mladší z dětí sice sourozence má, ale z důvodu věkového odstupu u něj budou tendence jako u prvorozeného. Novák (2007, s. 27) říká, že s věkovým odstupem nad pět let klesá tendence si vzájemně konkurovat. Jelikož byla Cindy jediná dívka, tak ji chlapci považovali za „*takovou panenku*“, kterou musí chránit. Denisa s **biologickými sourozenci** nemá **prakticky žádný vztah**. Starší bratr se ve zlém odstěhoval, se sestrou nemá, a ani nechce mít nic společného, mladší bratr je v pubertě, tak Denisa považuje za zbytečné se o něco snažit. Eliáš vidí odlišnost ve vztahu zejména v tom, že jeho **biologické sestry už s nimi nebydlí**, tak je vidá pouze občas. Jako dítě vnímal to, že kdyby se s rodiči něco stalo, tak **přijaté děti by musely zpět do dětského domova**, ale předpokládal, že on a jeho **biologické sestry ne**.

Jelikož pro socializaci člověka má velký význam sociální učení, zejména metoda nápodoby, kdy jedinec přejímá vzorce chování, dovednosti a reakce jiného člověka (Vágnerová, 2004, s. 86-89), dalo by se předpokládat, že respondenti po vzoru svých rodičů budou chtít být také pěstouny a pěstounkami. Výzkum tento předpoklad nepotvrzuje, nyní **žádný z respondentů s jistotou neříká, že chce být pěstounem**. Adéla si jako dítě myslela, že pěstounská péče je skvělá, že jednou bude také pěstounkou, ale s postupem času zjistila, že by na to asi „*neměla nervy*“. Boris říká, že pěstounem být

nechce, ale jak podotýká, jeho otec to říkal také, takže ukáže až čas. Bruno zatím nepřemýšlel, jestli by chtěl být pěstounem, ale myslí si, že by se jím i stal. Cindy by z vlastní iniciativy pěstounkou být nechtěla, ale pokud by si to přál její budoucí manžel, tak ona nebude ta, která by byla proti. Denisa má zatím ke všemu, co je spojeno s dětmi odpor, myslí si, že nejspíše nikdy mít děti nebude, ani vlastní ani přijaté. Eliáš by se pěstounem stal, ale není si jist, jestli by s tím souhlasila jeho snoubenka.

Na úplný závěr každý z respondentů charakterizoval svoji rodinu. K charakteristice mělo být použito pět slov, ale rozsah nebyl pokaždé dodržen. Adéla rodinu charakterizuje jako *symbiózu, chaos, komunikaci, pomoc a lásku*. Boris jako *různorodou milující a svou rodinu*. Bruno říká stručně a výstižně, že *by nechtěl jinou*. Cindy svou rodinu charakterizovala jako *chaos, vztahy, práci, svobodu a rozmanitost*. Denisa svoji rodinu vnímá jako *lidi, kteří se vůbec neznají*. Eliáš nevěděl, jak by svoji rodinu charakterizoval, přijde mu *zcela normální, snad jen velká*.

Z rozhovorů s respondenty lze usoudit, že na nich fakt, že jejich rodina se věnuje pěstounské péči, nezanechal významné negativní důsledky. Pouze jednou respondentkou je pěstounská péče hodnocena převážně negativně. Příčinou by mohlo být, že s biologickou dcerou rodiče o svém plánu nemluvili a zároveň je nezajímal ani její názor. Pro ostatní rodiče byl názor biologických dětí důležitý, tato skutečnost by mohla být příčinou poměrně kladně hodnocené pěstounské péče ostatními.

V budoucnu by se na tento výzkum dalo navázat tak, že by došlo ke zmapování sourozeneckých vztahů mezi přijatými a biologickými dětmi, nejen z pohledu biologických dětí, ale zároveň i z pohledu dětí přijatých do pěstounské péče. Zhodnocení obou skupin sourozenců by mohli doplnit také rodiče-pěstouni o to, jak oni vnímají vztahy svých dětí.

7. ZÁVĚR

V dnešní době je pěstounské péči dávána přednost před ústavní výchovou, ale málo pozornosti se věnuje biologickým dětem pěstounů. Přitom i jim se mění život a ne vždy musí s rozhodnutím rodičů souhlasit. Tato bakalářská práce je věnována právě biologickým dětem pěstounů. Zachycuje jejich pocity, názory a reakce na život v rodině, která se věnuje pěstounské péči.

Hlavním cílem bylo zjistit, jaký psychosociální dopad může mít pěstounství rodičů na jejich vlastní (biologické) děti. Výzkumem provedeným s biologickými dětmi pěstounů se dopad pěstounství projevil hlavně v následujících oblastech: Respondenti se naučili žít v kolektivu, pomáhat rodičům, být samostatnější, museli se naučit komunikovat s dětmi, které mají za sebou i nepříjemné zkušenosti, zároveň se museli vyrovnat s reakcemi okolí, pro něž byla jejich rodina něco neobvyklého, co stojí za větší pozornost. Jeden z respondentů pocítil dopad pěstounské péče v tom, že si ho někteří lidé díky tomu více váží. Pro jednu z respondentek byl příchod dítěte do pěstounské péče podnětem k tomu, aby přestala spoléhat na své rodiče a na to, že jsou jedna rodina a měla potřebu být sama za sebe.

Dílčím cílem práce bylo zjistit, co biologické děti pěstounů shledávají za pozitiva a negativa, která pro ně vyplývají z pěstounské péče. Jmenovanými pozitivy byly zkušenosti z rodiny, které se budou hodit do budoucna, pomoc rodičům, aktivní a pestrý život v rodině, uznání lidí, samostatnost, zlepšení psychického stavu matky, vzájemné sblížení rodičů, přestěhování na vesnici. Stejně jako pozitiva, tak i negativa nejsou vnímána respondenty shodně. Pouze jeden z respondentů neshledal žádná negativa. Ostatní uvádějí různé skutečnosti, nejčastěji tedy z minulosti, v dnešní době už většinou zmíněné skutečnosti za negativa nepovažují, často se problém vyřešil dospíváním respondentů, kteří postupně ony skutečnosti již dokázali pochopit a srovnat se s nimi. Za negativa byla jmenována početnost, která se projevuje zejména při dopravě a u vstupů, pohledy lidí, ochuzení o čas rodičů, okamžik, kdy se veřejnost prvně dozvěděla, že je do rodiny přijaté dítě do pěstounské péče, trápení rodičů, když byli okolím obviňováni, že nevhodné chování přijatých dětí je způsobeno pouze výchovou,

a také, že přijaté děti dostávaly od fondů různé dary a biologické nikoliv. Z výzkumu vyplývá, že každý člověk i každá rodina je jedinečná. Z rozhovorů vyplynulo, že pouze jedna respondentka vnímá pěstounskou péči převážně negativně, důvodem by mohla být skutečnost, že s ní rodiče o rozhodnutí stát se pěstouny nemluvili, a ani je nezajímalo, že jejich dcera s tím nesouhlasí. V ostatních rodinách měly biologické děti možnost podílet se na rozhodování, zda se dítě do pěstounské péče přijme. To by mohl být hlavní důvod, proč je většinou respondentů pěstounská péče hodnocena v celku kladně.

Práce by mohla posloužit jako informační materiál pro asociace týkající se pěstounství, zkušené pěstouny, začínající pěstouny, lidi, kteří uvažují, že by se chtěli stát pěstouny a také pro studenty.

8. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BAŠTECKÁ, Bohumila (ed.). *Psychologická encyklopedie: aplikovaná psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. 520 s. ISBN 978-80-7367-470-0.

CENKOVÁ, Tamara. *Jak přežít pubertu svých dětí*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2010. 168 s. ISBN 978-80-247-2913-8.

ČÁP, Jan, MAREŠ, Jiří. *Psychologie pro učitele*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 656 s. ISBN 80-7178-463-X.

ČÁP, Jan. *Psychologie výchovy a vyučování*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1993. 415 s. ISBN 80-7066-534-3.

HAVLÍK, Radomír, KOŤA, Jaroslav. *Sociologie výchovy a školy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. 184 s. ISBN 80-7178-635-7.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.

HINESOVÁ, Gill, BAVERSTOCKOVÁ, Alison. *Každodenní průvodce světem dospívajících*. 1. vyd. Praha: Ikar, 2007. 287 s. ISBN 978-80-249-0933-2.

HÖJER, Ingrid. Sons and daughters of foster carers and the impact of fostering on their everyday life. *Child and Family Social Work*. 2006. vol. 12, p. 73-83.

JANÁKOVÁ, Ludmila. *Sama bych se v nebi bála: Příběh s dítětem s Aspergerovým syndromem v náhradní rodině*. 1. vyd. Praha: Triton, 2012. 112 s. ISBN 978-80-7387-538-1.

LEMAN, Kevin. *Sourozenecké konstelace*. 4. vyd. Praha: Portál, 2008. 224 s. ISBN 978-80-7367-507-3.

MARTIN, Gill. Foster care: The protection and training of carers' children. *Child Abuse Review*. 1993. vol. 2, p. 15-22.

MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. 1. vyd. Praha: Portál, 1994. 98 s. ISBN 80-85282-83-6.

MATĚJČEK, Zdeněk, DYTRYCH, Zdeněk. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2002. 128 s. ISBN 80-247-0332-7.

MATĚJČEK, Zdeněk, LANGMEIER, Josef. *Výpravy za člověkem*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1981. 220 s.

MATĚJČEK, Zdeněk, KOLUCHOVÁ, Jarmila, et. al. *Osvojení a pěstounská péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. 155 s. ISBN 80-7178-637-3.

MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. 2. upravené vyd. Praha: sociologické nakladatelství Slon, 2002. 250 s. ISBN 80-86429-05-9.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. 332 s. ISBN 80-247-1362-4.

NOVÁK, Tomáš. *Sourozenecké vztahy*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2007. 124 s. ISBN 978-80-247-2057-3.

NOVÁK, Tomáš. *Žárlivost: Jak ji zvládat*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2009. 144 s. ISBN 978-80-247-2578-9.

PEŠOVÁ, Ilona, ŠAMALÍK, Miroslav. *Poradenská psychologie pro děti a mládež*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. 152 s. ISBN 80-247-1216-4.

PREKOPOVÁ, Jiřina. *Jak být dobrým rodičem: Krůpěje výchovných moudrostí*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2001. 84 s. ISBN 80-247-9063-7.

PREKOPOVÁ, Jiřina. *Prvorozené dítě: O sourozenecké pozici*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. 159 s. ISBN 978-80-7367-516-5.

ROHÁČEK, Marek, MATEJ, Vladislav, PRIEHRADNÁ, Dušana, MATEJOVÁ, Renáta. *Zvykáme si jeden na druhého aneb nová náhradní rodina v procesu adaptace*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2012. 40 s. ISBN 978-80-87455-12-8.

SAUZÈDE, Jean-Paul, SAUZÈDE-LAGARDE, Anne. *Spokojené soužití v nové rodině*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. 160s. ISBN 978-80-7367-295-9.

SCHOOLEROVÁ, Jayne E. *Adopce: Vztah založený na slibu: Užitečné rady a postřehy pro adoptivní rodiče a pěstouny*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2002. 217 s. ISBN 80-7255-066-7.

SEVERE, Sal. *Co dělat, aby se vaše děti správně chovaly*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. 200 s. ISBN 978-80-7367-324-6.

SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 2. přeprac. vyd. Praha: Portál, 2007. 224 s. ISBN 978-80-7367-250-8.

ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. 144 s. ISBN 978-80-7367-318-5.

TRÉLAÛN, Béatrice. *Překonávání konfliktů v rodině*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 144 s. ISBN 80-7178-935-6.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Základy psychologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004. 356 s. ISBN 80-246-0841-3.

VELEMÍNSKÝ, Miloš, TOMŠÍKOVÁ, Zdeňka, KUKLA, Lubomír, KOLÁŘOVÁ, Jaroslava. *Vybrané kapitoly z pediatrie*. 6. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2009. 176 s. ISBN 978-80-7394-182-6.

VÝROST, Josef, SLAMĚNÍK, Ivan (Eds.). *Sociální psychologie*. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008. 404 s. ISBN 978-80-247-1428-8.

ZEZULOVÁ, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2012. 197 s. ISBN:978-80-262-0065-9.

Internetové zdroje:

ADOPCE.COM. *Zákonná úprava*. [online]. c2010 [cit. 2013-02-18]. Dostupné z: <http://www.adopce.com/adopce-osvojeni/zakonna-uprava/>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Česká republika od roku 1989 v číslech* [online]. c2012 [cit. 2013-02-24]. Dostupné z: http://www.czso.cz/cz/cr_1989_ts/0101.pdf.

RODINA.CZ. *Co přináší pěstounům nový zákon?* [online]. 2013 [cit. 2013-06-29]. Dostupné z: <http://www.rodina.cz/clanek9332.htm>

STŘEDISKO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE. *Osvojení (adopce)* [online]. c2013 [cit. 2013-05-15]. Dostupné z: http://www.nahradnirodina.cz/nahradni_rodinna_pece

KLIMEŠ, Jeroným. *Zamyšlení nad sourozeneckou rivalitou* [online]. 2000 [cit. 2013-07-06]. Dostupné z: <http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/sourozenci.htm>

MATĚJČEK, Zdeněk, BUBLEOVÁ, Věduna, KOVAŘÍK, Jiří. *Sourozenci a pěstounská péče* [online]. 2002 [cit. 2013-02-10]. Dostupné z: <http://www.rodina.cz/clanek2634.htm>

ZÁRASOVÁ, Zuzana. *Dávky pěstounské péče* [online]. 2012 [cit. 2013-03-08]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/soc/dpp>

9. KLÍČOVÁ SLOVA

Rodina

Náhradní rodinná péče

Pěstounská péče

Pěstouni

Biologické dítě

Dítě svěřené do pěstounské péče

10. PŘÍLOHY

Příloha 1: Okruhy otázek pro rozhovory s respondenty

Příloha 1: Okruhy otázek pro rozhovory s respondenty

I. část: Údaje o rodině

1. Kolik let je Vašim rodičům, jaké mají vzdělání a zaměstnání?
2. Kolik je biologických dětí ve Vaší rodině? Jakého jsou věku?
3. Kolik dětí v pěstounské péči měla Vaše rodina? Kolik dětí máte v péči stále a jakého jsou věku?
4. Jaké je pořadí biologických a svěřených dětí ve Vaší rodině?
5. Jak dlouho se Vaše rodina věnuje pěstounské péči?
6. Jaká byla motivace pro to, stát se pěstounskou rodinou?

II. část: Okruhy otázek pro biologické dítě pěstounů

1. Mluvili s Vámi rodiče o tom, proč se rozhodli stát pěstouny?
2. Zajímalo rodiče Váš názor, když mělo k Vám do rodiny přijít nové dítě? Přípravovali Vás na to nějak?
3. Co pro Vás bylo nejtěžší, když do Vaší rodiny přišel nový člen?
4. Jak jste vycházel(a) / vycházíte se sourozenci, kteří byli svěřeni do pěstounské péče?
5. Jste v kontaktu i se sourozenci, kteří již pěstounskou péči opustili?
6. Jak reagovalo okolí, spolužáci, kamarádi, když se dozvěděli, že se Vaše rodina věnuje pěstounské péči a že máte hodně sourozenců?
7. V čem a jak, myslíte, Vás ovlivnilo, že jste vyrostl(a) v pěstounské rodině?
8. Co pokládáte pro sebe za přínosné na tom, že se rodiče rozhodli stát pěstouny?

9. V čem, při jakých souvislostech jste jako dítě nebo i teď vnímal(a) negativně, že jste pěstounská rodina?

10. Pociťoval(a) jste, že by rodiče dělali rozdíly mezi biologickými a svěřenými dětmi? Případně kdy, při čem?

11. Jak byste charakterizoval(a) vztah se svým biologickým sourozencem / sourozenci? V čem nebo jak byl jiný než s pěstounskými sourozenci?

12. Stal(a) byste se Vy osobně také pěstounem/pěstounkou?

13. Jak byste charakterizoval(a) Vaši rodinu pěti slovy?